

Tampereen ammattikorkeakoulu

AMMATILLINEN OPETTAJAKORKEAKOULU

Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Yrittäjyysopintojen kehittäminen Vaasan
ammattiopistossa

Tero Tikkanen

2006

TIKKANEN TERO: Yrittäjyysopintojen kehittäminen Vaasan ammattiopistossa
Tampereen ammattikorkeakoulu
Opettajakoulutuksen kehittämishanke 47 sivua + 2 liitesivua
Ryhmän opettaja Regina Nurmi
Toukokuu 2006
Asiasanat: ammatillinen koulutus, opetuksen kehittäminen, yrittäjyyskasvatus

TIIVISTELMÄ

Tämän kehittämishankkeessa tavoitteena oli kehittää alustavat suunnitelmat ja mallit vapaasti valittavien yrittäjyysopintojen toteuttamiseksi Vaasan ammattiopistossa. Tavoitteena oli perehtyä myös aiheen teoreettiseen pohdintaan ja tutkimukseen. Olen myös pyrkinyt ottamaan työssäni kantaa yrittäjyysopetuksen menetelmälliseen osaan. Tärkeintä mielestäni kehittämishankkeessa oli kuitenkin uuden oppiminen ja käytännössä hankkeen eteenpäin vieminen. Yrittäjyyskasvatuksella on selkeä yhteiskunnallinen tilaus. Suomi on tällä hetkellä EU-alueella ainoa maa, joka on sitoutunut kaikilla koulutusasteilla yrittäjyyskasvatukseen. Yrittäjyydestä halutaan tehdä Suomessa haluttu ja tavoiteltava elämänmuoto.

Työn viitekehys on rajattu nuorisoasteen ammatilliseen peruskoulutukseen. Koulutusalasta ja suuntautumisopinnoista riippuen opintojen painotuksissa on kuitenkin eroavaisuuksia. Valtakunnallisesti tarkasteluna yrittäjyysopintojen toteutuksessa näyttää olevan erilaisia toteutusmalleja ja mahdollisuuksia lähes rajattomasti. Useilla koulutusaloilla yrittäjyys on integroituneena ammatillisiin opintoihin ja koulutusohjelman mukaisiin suuntautumisopintoihin. Yrittäjyyttä tarjotaan opiskelijoille myös valinnaisissa opinnoissa sekä NY-toimintana, harjoitusyritystoimintana, että kouluyritystoimintana. Vaasan ammattiopiston vahvuutena yrittäjyysopintojen toteuttamisessa näyttäisi olevan monipuolinen kouluyritystoiminta sekä modernit oppimisympäristöt.

Ammatillisessa koulutusjärjestelmässä on tapahtunut merkittäviä muutoksia viimeisen kymmenen vuoden aikana. Ammatillisen koulutuksen kehittämisen tarve perustuu työelämän muutoksiin sekä ympäröivän yhteiskunnan ja sitä kautta koko toimintaympäristön muutoksiin. Ammatillisen opettajan toimenkuva on koulutuksen muuttuessa saanut uusia piirteitä. Esimerkiksi opetussisällöt ovat muuttuneet ja laajentuneet, samoin kasvatustehtävät ja muut kuin opetukseen liittyvät tehtävät ovat lisääntyneet. Ammatillisen opettajan työ on merkittävästi laaja-alaistunut. Opettajan tulisi hallita omassa työssään sekä kasvatukselliset periaatteet että substanssiin liittyvä laaja-alainen ammatillinen sisältö. Parhaimmillaan yrittäjyysopetus ja yrittäjyyskasvatus rakentuvat koko oppilaitoksen tai työyhteisön yrittäjyyteen sosiaalistavaan toimintatapaan, joka perustuu koko oppilaitoksen toimintakulttuuriin. Oppilaitoksen toimintatapa lähestyy silloin yrityksen tapaan toimia, jolloin myös opettajan on toimittava kuten yrittäjä. Puhutaan sisäisen yrittäjyyden kehittämisestä organisaatioissa. Yrittäjyyden kehittäminen on näin ollen koko työyhteisön projekti, johon kasvatetaan ja jossa kehitytään yhdessä ja yhteisöllisesti.

Sisällysluettelo	sivu
1 YRITTÄJYYTTÄ OPETUKSEEN	4
1.1 Aiheen valinnan perustelu ja merkityksen arviointi	4
1.2 Tutkimusongelma ja kehittämishankkeen tavoitteet	7
1.3 Menetelmän valinta ja tutkimusaineisto	8
1.4 Aiheen käsittelytavan kuvaus ja ratkaisumenetelmän kuvaus	9
2 AMMATILLINEN KOULUTUS	10
2.1 Ammatillinen koulutus muutoksessa	10
2.2 Toimintaympäristö muuttuu	13
2.3 Ammatillisen koulutuksen tarkoitus	14
2.4 Ammatillinen opettajuus	16
2 YRITTÄJYYS AMMATILISESSA KOULUTUKSESSA	20
3.1 Yrittäjyyskasvatusta koulutukseen	20
3.2 Malleja yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen	22
3.3 Yrittäjyys opetuksessa Vaasan ammattiopistossa	26
3.3.1 Yrittäjyys aihekokonaisuutena sekä eri oppiaineissa	26
3.3.2 Miten yrittäjyys ilmenee oppilaitoksen toiminnassa	28
3.4 Yrittäjyys opetussuunnitelmassa	30
2 YRITTÄJYYSOPINTOJEN KEHITTÄMINEN	32
4.1 Orientaatio ja ydinalueet	32
4.2 Punainen lanka eli yrittäjämäinen oppiminen	35
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	39
LÄHTEET	45
Liitteet	
LIITE 1: Yrittäjyysopintojen kehittämiseen liittyvä kysely	48
LIITE 2: Toisen asteen koulutuksen organisaatio Vaasan kaupungissa	49

1 YRITTÄJYYTTÄ OPETUKSEEN

1.1 Aiheen valinnan perustelu ja merkityksen arviointi

Tilastojen valossa suomalaiset ovat Euroopan haluttomampia yrittäjiä. Suomalaiset haluavat olla ensisijaisesti muiden palveluksessa, kun taas useissa muissa Euroopan maissa ja esimerkiksi USA:ssa ihmiset haluavat työllistää itse itsensä (Flash Eurobarometer). Hallituksen yrittäjyysohjelman vetäjän Raimo Luoman (2003) mukaan yrittäjyydestä halutaan tehdä Suomessakin haluttu elämänmuoto. Yrittäjyysohjelmalle on asetettu kovat ennakko-odotukset. Suomeen tarvitaan hallituksen mukaan vuoteen 2010 mennessä 90 000 uutta yrittäjää, joista 60 000 korvaisi eläkkeelle siirtyviä yrittäjiä. Vuosittain pitäisi syntyä peräti 4 000 uutta yritystä, kun viime vuosina yritysten määrä on kasvanut vain noin tuhannella uudella yrityksellä vuodessa.

Kun valtio muuttuu näkyvästi nykyistä yrittäjyystävällisemmäksi, myös kansalaisten into ryhtyä yrittäjäksi saattaa kasvaa. Luoman (2003) mukaan intoa vahvistetaan helpottamalla yrittäjiä koskevaa lainsäädäntöä ja verotusta. Työ on kuitenkin pitkälti asenteiden muokkausta. Suomessa on kuitenkin jo nyt hyvä toimia yrittäjänä. esimerkiksi kouluissa tulisi opettaa nykyistä enemmän yrittäjyyttä. Luoma korostaakin yrittäjyysopetuksen merkitystä erityisesti niissä oppilaitoksissa, joista ollaan siirtymässä työelämään.

Nykyisessä koulutuspoliittisessa keskustelussa yrittäjyys on ollut pysyvästi esillä jo useita vuosia. Yhteiskunnassa on kehittynyt eräänlainen sosiaalinen tilaus yrittäjyydelle ja toisaalta koulutukselle. Koulutus nähdään ikään kuin tuotantolaitoksena, jonka tehtävänä on tuottaa sellaisia osaajia, joilla on kykyjä ja taitoja viedä eteenpäin maan taloutta ja kilpailukykyä. Viime vuosikymmenellä koettu syvä talouden lama-kausi sekä sen jälkeinen voimakas talouden globalisaatio ovat muuttaneet yhteiskuntamme ja taloutemme perusteita peruuttamattomasti.

Nopean viestinnän aikakausi sekä väestön ikääntyminen ovat myös merkittäviä megatrendejä nykyisessä taloudessa, jossa elämme. Ammattiosaamisen ja -koulutuksen merkitystä nostavat työelämän osaamisvaatimusten kasvu, työpaikkaläh-

töisen innovaatiotoiminnan merkityksen lisääntyminen ja edessä häämöttävä työvoimapula. Yhä useammat työtehtävät edellyttävät vahvaa ammattiosaamista sekä kykyä kehittää ja uudistaa niin ammattitaitoaan kuin omaa työtään. Työpaikoilla tapahtuvan innovaatiotoiminnan edistäminen kaikilla tasoilla ja aloilla onkin yksi kilpailukyvyyn avaintekijä tulevaisuudessa.

Koulutuspoliittisesti yrittäjyyttä voidaan tarkastella ainakin kahdesta näkökulmasta: sisäinen yrittäjyys ja ulkoinen yrittäjyys. *Sisäisen yrittäjyyden* näkökulmassa opitaan yrittäjämäistä asennetta ja yrittäjämäisiä toimintatapoja. *Ulkoisen yrittäjyyden* näkökulmassa opitaan esimerkiksi yrityksen suunnitteluun ja perustamiseen liittyviä vaiheita sekä tarkastellaan yrittäjyyttä uravalintana. Molemmat lähestymistavat yrittäjyyteen ovat yhtä tärkeitä, sillä niitä voidaan koulutuksen aikana toteuttaa sekä peräkkäin tai päällekkäin. Yrittäjyyskasvatuksesta ja yrittäjyyden opinnoista muodostuu osa koulutuksen sisältöä kaikilla koulutuksen tasoilla peruskoulusta yliopistoon saakka.

Koulutuksessa yrittäjyys on jo mukana kaikilla koulutuksen tasoilla. Peruskoulussa yrittäjyys ei ole perusopetuksessa oppiaine, mutta se kuuluu uusissa opetussuunnitelmissa opetussuunnitelman perusteisiin yhtenä aihekokonaisuutena (osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys). Aihekokonaisuutena yrittäjyys on sisällytettävä paikallisiin opetussuunnitelmiin. Näin ollen ainakin tulevaisuudessa yrittäjyyskasvatuksen piiriin tulevat kaikki Suomen koululaiset. Myös lukiokoulutuksen uusissa opetussuunnitelman perusteissa aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys ovat yhtenä aihekokonaisuutena. Perusopetuksen tarkoituksena on luoda pohjaa yrittäjyydellä ja vahvistaa oppilaisissa niitä ominaisuuksia, joita yrittäjyydessä tarvitaan. Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa yrittäjyys on perinteisesti ollut esillä sekä pakollisissa yhteisissä ammatillisissa opinnoissa, että valinnaisissa opinnoissa. Koulutusala ja suuntautumisopinnoista riippuen opintojen painotuksissa on merkittäviä eroavaisuuksia.

Myös korkea-asteella ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa yrittäjyys on ollut selvästi esillä. Perinteisesti yrittäjyyskoulutusta on ollut etupäässä kauppakorkeakouluissa ja teknisissä korkeakouluissa. Kasvatustieteen alueella yrittäjyysprofessoreita on vielä vähän. Vasta viime vuosina on alettu tutkia ja pohtia kasvatuksen ja koulu-

tuksen merkitystä ja osuutta yrittäjäksi kasvamisessa. Yrittäjyyttä ja siihen liittyviä ominaisuuksia on perinteisesti ajateltu jotenkin perinnöllisenä ilmiönä, johon ei juuri voi vaikuttaa. Ajattelutavan muuttaminen ei liene mikään helppo tai nopea prosessi. Koulutuspolitiikassa on ainakin otettu reilusti askel parempaan suuntaan viemällä yrittäjyyden näkökulmaa hyvin laajalla alueella koko koulutusjärjestelmään. EU-maiden vertailussa Suomi on ainoa maa, joka on kaikilla koulutusasteilla sitoutunut yrittäjyyskasvatukseen. (Souri 2004)

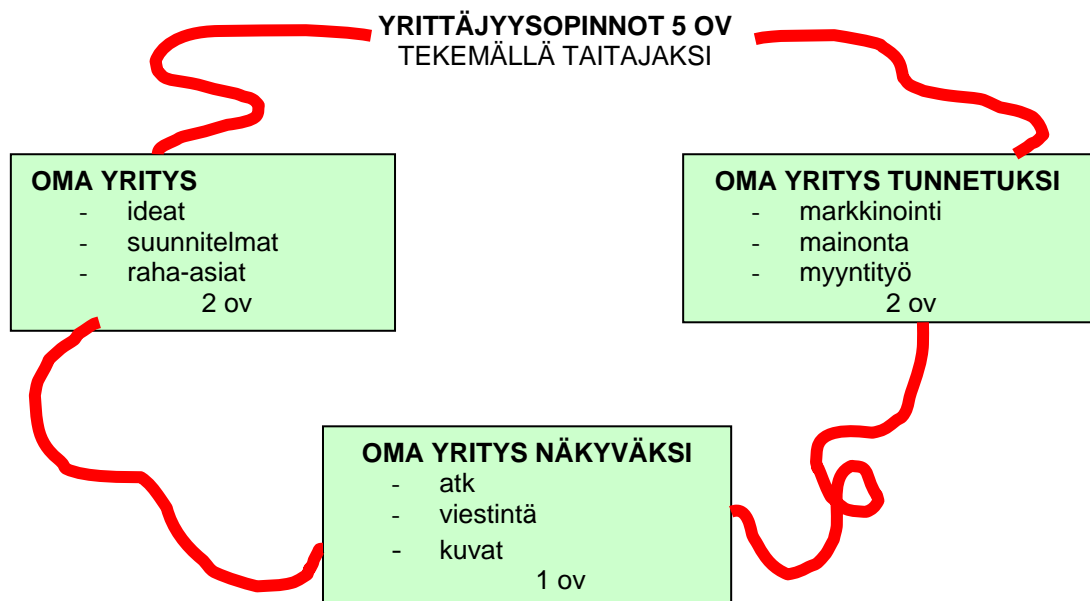
Ammatillinen koulutus on perinteisesti ollut käytännön läheistä. Viime vuosina koulutus on monipuolistunut ja uudistunut. Ammatillinen perustutkinto riittää usein useimpiin käytännön työtehtäviin, sillä työnantajat perehdyttävät ja kouluttavat työntekijöitään hallitsemaan uusia tehtäviä. Suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeellä aiheuttaa hyvin todennäköisesti pulaa etenkin ammattiosaajista. Pitkät koulutusajat eivät ole kansantaloudellisesti järkeviä tässä tilanteessa. Myös yrittäjien keski-ikä on korkea. Useita kymmeniä tuhansia yrityksiä lopettaa toimintansa, sukupolvenvaihdoksiakin tehdään ja yrityksiä tulee tuhansittain myös myyntiin.

Yrittäjyyden merkityksen kasvu on tiedostettu ammatillisessa koulutuksessa. Jokaisella ammatillisen perustutkinnon suorittavalla opiskelijalla tulisi olla opintoohjelmassaan yrittäjyyden ja yritystoiminnan perusopinnot. Ammatillinen koulutus antaa kyllä hyvät valmiudet ammatin harjoittamiseen, mutta antaako se riittäviä valmiuksia oman yrityksen tai liiketoiminnan harjoittamiseen? Onko nuorella opiskelijalla mahdollisuus keskittyä jo opintojensa aikana kehittämään ja suunnittelemaan omaa uravalintaansa yrittäjänä?

Vaasan seudulla ja Pohjanmaalla on perinteisesti arvostettu yrittäjyyttä. Nuorisobarometrin (2004) mukaan vahva yrittäjyyskulttuuri, yrittäjämysteinen lähipiiri ja sukulaiset lisäävät selvästi nuorten aikeita ryhtyä yrittäjäksi. Esikuvat ja roolimallit ovat merkittäviä innostajia yrittäjyyteen. Tärkeää on päästä näkemään yrittäjyyttä läheltä. Yrittäjyysopinnojen kehittämisessä tulisikin mielestäni pyrkiä mahdollisimman aitoon yrittäjämäiseen toimintatapaan.

1.2 Tutkimusongelma ja kehittämishankkeen tavoitteet

Olen valinnut kehittämishankkeeni aiheeksi vapaasti valittavien yrittäjyysopintojen kehittämisen. Aihe on siinä mielessä mielenkiintoinen, että nyt tarjotaan vapaasti valittavia yrittäjyysopintoja oman koulutusalamme (Liiketalous ja viestintä) ulkopuolisille opiskelijoille. Tavoitteenani on suunnitella yhteensä 5 opintoviikon laajuinen peruspaketti yrittäjyydestä kiinnostuneille nuorille. Työryhmässä olemme alustavasti sopineet opintojen rakentumisen yhden opintoviikon jaksoista. Käytännön toteutuksessa se on ainoa teknisesti toimiva malli johtuen läheinnä oppilaitoksemme periodijaksotuksesta. Opinnot ovat vapaasti valittavia ja tulevat sijoittumaan 2. ja 3. vuodelle (ammattillinen perustutkinto 3 vuotta) . Yrittäjyysopinnot muodostuvat alustavan suunnitelman mukaan kolmesta hieman toisistaan poikkeavasta aihepiiristä. Seuraavassa kuviossa esitän kehittämishankkeeni ja lopputyöni lähtökohdan.

Kuvio 1. Yrittäjyysopintojen rakentuminen (Työryhmä: Kivioja, Rinta, Tikkanen & Vesterlund 5.4.2005)

Tekemällä taitajaksi on sekä opintojen tavoite, että opetuksen keskeinen periaate. Painotus on tekemällä oppimisessa. Kehittämishankkeessa tavoitteenani on laatia tai oikeastaan kehittää alustavat suunnitelmat ja mallit vapaasti valittavien yrittäjyysopintojen toteuttamiseksi. Myös taustoja tulee selvittää. Kuten esimerkiksi kysymys, miten yrittäjyyttä on tarjolla eri koulutusalojen opetussuunnitelmissa. Tavoitteenani

on perehtyä myös aiheen teoreettiseen pohdintaan. Yrittäjyys ja ammatillinen koulutus ovat tässä keskeisiä avainsanoja. Tavoitteenani on myös ottaa kantaa opetuksen menetelmälliseen osaan. Tärkeintä on kuitenkin oppiminen ja käytännössä hankkeen eteenpäin vieminen.

Keskeisiä kysymyksiä tässä tutkimuksessa ovat:

- Miten ammatillinen koulutus on muuttunut viime vuosien aikana?
- Mitä malleja yrittäjyyskasvatuksessa yleensä käytetään ja miten yrittäjyysopintoja toteutetaan Vaasan ammattiopistossa?
- Millaiset menetelmät, aihepiirisuunnitelmat ja toimintatavat olisivat käyttökelpoisia vapaasti valittavien yrittäjyysopintojen toteuttamisessa?

Tämän kehittämishankkeen tutkimuskohteena on yrittäjyysopintojen kehittäminen ammatillisella toisella asteella eli Vaasan ammattiopistossa. Yrittäjyysopintojen kehittämisestä vastaa koulutusala Liiketalous ja viestintä. Vapaasti valittavia opintoja tarjotaan ammattiopiston muille koulutusaloille (Matkailu- ravitsemis- ja talousala, Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala sekä Tekniikka). Olen rajannut tutkimukseni koskemaan ammatillista peruskoulutusta nuorisoasteella. Rajaan tämän työn ulkopuolelle ammatillisen aikuis- ja jatkokoulutuksen. Näin ollen tutkimukseni viitekehys koskee vain nuorisoasteen ammatillista peruskoulutusta Vaasan ammattiopistossa.

1.3 Menetelmän valinta ja tutkimusaineisto

Valittu tutkimusmenetelmä tässä kehittämishankkeessa on selkeästi kvalitatiivinen eli laadullinen. Tutkimuksen tarkoitus on pääasiassa kartoittava. Kartoittavassa tutkimuksessa tavallisen valittu menetelmä on kvalitatiivinen. Kehittämishankkeessa etsitään uusia näkökulmia yrittäjyysopintojen kehittämiseen. Hankkeessa pyritään myös selvittämään joitakin vähän tunnettuja ilmiöitä, kuten esimerkiksi yrittäjyysopintojen nykytila (rooli, merkitys) muilla ammattiopiston koulutusaloilla. Tutkimuskysymykset liittyvät yhteiskunnalliseen kehitykseen (mitä yhteiskunnassa tapahtuu) sekä oppilaitoskohtaiseen tai koulutusalaakohtaiseen toimintaan sekä erilaisiin toimintamalleihin.

Tässä kehittämishankkeessa tutkimusote on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jossa tietoa kootaan luonnollisessa ja todellisessa tilanteessa. Tietoa kerätään ihmisiltä ja tutkimuksessa luotetaan omiin havaintoihin ja keskusteluihin muiden kanssa. Tutkimussuunnitelma tuntuu joustavan tutkimuksen edetessä, eli kehittämishanke toteutetaan joustavasti ja suunnitelmia mahdollisesti muutetaan olosuhteiden tai tilanteen mukaisesti. Tutkimusaineisto perustuu ainakin osittain valmiiseen aineistoon ja sen analyysiin. Joiltakin osin hakkeessa tulee kerätä uutta aineistoa tai kartoittaa tilannetta tarkemmin. Menetelmänä siinä tulen käyttämään tarvittaessa haastattelua tai lomaketta. Lisäaineistoa tarvitaan ainakin yrittäjyysopin-
tojen kartoitukseen eri koulutusaloilla sekä aihepiirisuunnitelmien laadintaan.

1.4 Aiheen käsittelytavan kuvaus ja ratkaisumenetelmän kuvaus

Käsittelen tutkimusaiheittani kehittämishankkeena, joka liittyy oppilaitoksen vapaasti valittavien yrittäjyysopintojen kehittämiseen. Hanke on siten myös osa oppilaitoksen opetussuunnitelmatyötä ja opetussuunnitelman kehittämistä. Tähän työhön liittyy jonkin verran opetusmateriaalin ja aihepiirisuunnitelmien kehittämistä. Aiheen teoreettisessa osassa tulen tarkastelemaan ammatillisen koulutuksen muutosta. Ammatillisen koulutuksen muutos liittyy koko yhteiskunnan muutokseen ja siihen liittyen otan tässä työssä esille myös koulutuksen toimintaympäristön ja ammatillisen opettajuuden roolin muutoksen.

Laajemman kokonaiskuvan hahmottamisen jälkeen tarkastelen tutkimuksessani yrittäjyyskasvatusta ja sen merkitystä koulutuksen kehittämisessä. Mielestäni tärkeää olisi saada myös kokonaiskuva yrittäjyysopintojen nykytilanteesta Vaasan ammattiopistossa. Analyysin jälkeen on mielekästä pohtia tarkemmin ammattiopiston opiskelijoille tarjottavia vapaasti valittavia yrittäjyysopintoja sekä niiden sisältöjä ja aihepiirisuunnitelmia. Lopuksi laadin johtopäätökset sekä mahdolliset toimenpide-ehdotukset kehittämisraporttiin. Lopulliset aihepiirisuunnitelmat opintojaksoille tullaan laatimaan tämän työn valmistumisen jälkeen, eli tämän kehittämishankkeen päätarkoitus on palvella vapaasti valittavien yrittäjyysopintojen kehittämistä Vaasan ammattiopistossa.

2 AMMATILLINEN KOULUTUS

2.1 Ammatillinen koulutus muutoksessa

Ammatillinen koulutus on hyvin vanhaa, kun otetaan huomioon vaikkapa koulutus ammattikuntalaitoksissa tai vielä sitäkin vanhempi koulutus eli ammattiin oppiminen. Kaupallisen ammattisivistyksen hankkiminen perustui aikoinaan oppipoikana tai kisällinä oloon kokeneen kauppiaan palveluksessa. Esimerkiksi varakkaat kaupahuoneet lähettivät perillisensä vuosia kestäville opinto- ja harjoittelumatkoille Keski-Eurooppaan. Meillä Suomessa ensimmäiset ammatilliset koulut perustettiin jo 1700-luvulla. (Nurmi 1981: 70)

Valtakunnallisesti ammatillisen koulutuksen kehittäminen alkoi 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. Vuoden 1999 alusta tuli voimaan uusi koulutusta koskeva lainsäädäntö. Nykyisin koulutuspoliittinen tarkastelu ulottuu samanaikaisesti perusopetuksesta aina yliopistokoulutukseen saakka. Ammatillisen koulutuksen kansallisesta kehittämisestä vastaavat opetusministeriö ja opetushallitus yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa. Uusi koulutusta koskeva lainsäädäntö pyrkii vastaamaan niihin tulevaisuuden haasteisiin, joita maailmanlaajuiset ja yhteiskunnalliset muutokset vaativat koulutusjärjestelmältä.

Ammatillinen koulutus on 1990-luvun loppupuolella muuttunut perusteellisesti. Ensinnäkin kaikki ammatillinen koulutus on muuttunut kolmivuotiseksi (120 opintoviikkoa). Toiseksi koulutukseen sisältyy vähintään puolen vuoden (20 opintoviikon) työssäoppimisen jakso, joka toteutetaan yhdessä alueen yritysten kanssa. Kolmanneksi ammatillinen peruskoulutus antaa opiskelijoille mahdollisuuden pyrkiä opiskelemaan korkeakoulututkintoa (Kuusi 1999: 13). Lisäksi on syytä muistaa rinnakkaiskorkeakoulujärjestelmän rakentaminen, joka oli yksi 1990-luvun merkittävimpiä koulutuspoliittisia uudistuksia. Samoihin aikoihin oppilaitoksilta ja koko oppilaitosverkostolta on alettu vaatia yhä enemmän tehokkuutta ja taloudellisuutta. Nämä seikat ovatkin osaltaan vaikuttaneet pitkälti siihen, että 1990-luvulla eriytyneistä oppilaitoksista ryhdyttiin muodostamaan laaja-alaisia tai monialaisia koulutuskonserneja (Jarnila 2000: 179).

Opetuspalveluiden tuottamisessa tarvitaan aina huomattava määrä yhteistyötä sekä jatkuvaa organisaation kehittämistä. Yhteinen päämäärä kaikilla oppilaitoksen työyhteisössä toimivilla jäsenillä tai toimijoilla tulisi olla oppimisen tukeminen. Oppiminen on keskeinen osa kaikkien organisaatioiden arkipäivää ja elämää. Tämä periaate korostuu oppilaitoksessa, joka on erikoistunut koulutuspalveluiden tuottamiseen. Jokainen nuori tai jokainen ihminen on sijoitus tai jo sinänsä päämäärä, jota kannattaa kouluttaa ja josta kannattaa myös pitää huolta. Koulutukseen liittyy siten aina myös yhteiskuntapoliittinen ulottuvuus.

Koulutus voidaan nähdä eräänlaisena massatuotannon muotona tai suurena maailmanparannusprojektina, jossa usko koulutusjärjestelmään perustuu siihen oletukseen, että rationaaliset arvot ja tiede luovat perustan ihmiskunnan onnelle ja edistykselle. Kehittyminen ja edistys ovat onnen avaimia, tieto ja totuus vapauttavat ihmisen. Koulutuksesta on tullut koko kansan etuoikeus. Kaikkialla jälkiteollisissa yhteiskunnissa koulutusinstituutiot ovat hyvin pitkälti samankaltaisia. Massamuotoisuus, sulkeutuneisuus, muodollinen luokkamuotoinen opetus, oppivelvollisuus ja pitkä yhtämittäinen läpi lapsuuden ja nuoruuden kestävä koulutusputki ovat modernin yhteiskunnan koulutusjärjestelmälle tyypillisiä piirteitä. (Rinne & Salmi 1998: 23-38.)

Ammatillisen koulutuksen kansallisesta kehittämisestä vastaavat opetusministeriö ja opetushallitus yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa. Ammatillista koulutusta on jatkuvasti kehitetty vastaamaan sekä nuorten että myös työelämän tarpeita. Tarve ammatillisen koulutuksen kehittämiseen nousee yhteiskunnan ja työelämän muutoksista sekä yleensä erilaisista kehittämistarpeista. Suomessa ammatillinen koulutus on ollut yhä intensiivisemmän kehittämisen kohteena jo 1980-luvulta lähtien. Ammatillisen koulutuksen kansallinen kehittäminen pitää sisällään moninaisia koulutuspoliittisia linjauksia, sekä käytännön kehittämistoimenpiteitä. Näitä toimenpiteitä ovat olleet esimerkiksi lainsäädännön uudistaminen, oppilaitosverkoston, tutkintojen, opetussuunnitelmien ja opetuksen kehittäminen sekä työelämäyhteyksien kehittäminen. (Kärki 1999: 77-78.)

Ammatillisen koulutuksen lähtökohtana pidetään yleensä työelämän tarpeita. Työelämästä saadut näkemykset koulutustarpeista ovat usein melko yleispiirteisiä, eivätkä näin ollen anna riittäviä tietoja koulutuksen kehittämiseen. Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmat on laadittu yleensä olettamalla ammatit tavallaan toimenkuviksi. Näissä toimenkuvauksissa esiintyvät työtehtävät ovat suoraan johdettavissa työelämästä. Myös koulutuksen tavoitteet määrittyvät näiden kuvausten mukaisesti. (Rauhala 1993: 15-16.)

Lehtisalonen (1998: 157-159) mukaan on helpompaa kuvailla niitä yleisiä piirteitä, jotka yhä useammin olisivat tyypillisiä tulevaisuuden vaativissa työtehtävissä, kuin lähteä ennakoimaan tulevaisuuden ammatteja tai ammattitaitovaatimuksia. Lehtisalonen mainitsee perusammattitaidon tärkeimmiksi tuntomerkeiksi eli avainkvalifikaatioiksi seuraavat:

- Korkea ja laaja, usein monialainen osaamisprofiili.
- Ideoiva, luova ja ennakoiva oppimiskyky ja -halu.
- Tiedollinen, taidollinen ja muu ammatillinen joustavuus ja muutostavalmius.
- Yhteistyökyky ja muut ihmissuhdetaidot.
- Kommunikaatio ja muut viestintävalmiudet, kuten tietoyhteiskunnan luku- ja kirjoitustaito (multimedian työkäyttö).
- Vieraiden kulttuurien tuntemus ja vieraiden kielten taito.

On kuitenkin huomattava, että tutkimusten mukaan ammatillisesta koulutuksesta valmistuneet ovat sijoittuneet hyvin erilaisiin tehtäviin. Ammatillinen koulutus näyttäisi antavan sellaisia valmiuksia, joilla voisi olla laajempaa käyttöarvoa. Ammattikohtaisiksi oletettuja valmiuksia on käytetty monissa muissakin ammateissa ja tehtävissä, kuin vain siinä mihin koulutus on hankittu. Ammatillisen koulutuksen keskeisenä tehtävänä pidetään työelämässä tarvittavien kvalifikaatioiden hankkimista. Kvalifikaatiolla tarkoitetaan vakiintuneesti hankittuja valmiuksia, joita käytetään työelämässä tai muussa vastaavassa toiminnassa. Eri alojen ja ammattien ominaispiirteet vaikuttavat oleellisesti siihen, millaisia kvalifikaatioita ammatillisen koulutuksen odotetaan antavan. (Rauhala 1993: 15-16)

2.2 Toimintaympäristö muuttuu

Ympäristö muuttuu, eikä yksikään organisaatio voi elää reagoimatta näihin muutoksiin. Ståhle (1995: 11-12) nostaa esiin kolme ydinmuutosta, jotka pakottavat organisaatiota muuttamaan toimintatapojaan: markkinat, työntekijät ja informaatioteknologia.

1. Maailmanlaajuiset ja paikalliset markkinat ovat muuttumassa massamarkkinoista yhä asiakaskeskeisemmiksi. Markkinoita leimaa nopea muutos, laajempi tuotevalikoima, asiakkaan jälkihoito ja muuttuvat kustannusrakenteet.
2. Työntekijöiden asenteet ja motivoitumisen perusta on sekin muuttunut. Ihmiset ovat nykyään entistä tietoisempia siitä, mitä tahtovat tehdä. He haluavat tyydytystä työstään, enemmän vastuuta ja itsenäisyyttä sekä mahdollisuuksia henkilökohtaiseen kasvuun ja uralla etenemiseen.
3. Kolmantena muutossarkana mainitaan tietotekniikan ja informaatioteknologian huima kehitys.

Muutokset koskevat sekä oppilaitoksia että työelämän organisaatioita. Laaja tuotevalikoima ja asiakaskeskeisyys ovat nykypäivää myös oppilaitoksissa. Ammatillisten oppilaitosten opettajat ovat tehneet jo vuosia tähän liittyvää tuotekehitystyötä. Muutokset muokkaavat organisaatioiden toimintaa uudenlaiseksi. Jäykistä johtamistavoista ja tiukoista rakenteista halutaan päästä eroon. Samalla tavoitellaan lisää joustavuutta ja nopeutta. Jokainen yksilö organisaation jäsenenä joutuu etsimään vastauksia sellaisiin kysymyksiin kuten: Miten kehityn jatkuvasti? Millä kilpailen? Millainen yhteistyö antaa molemminpuolista hyötyä? (Ståhle 1995: 11-12.)

Rinteen ja Salmen (1998) mukaan työelämässä vaadittavista tiedoista ja taidoista on tulossa entistä enemmän kontekstivapaita, eli tietystä työympäristöstä toisiin työympäristöihin siirrettäviä. Koulutus on osa yhteiskunnallista ja tuotannollista prosessia, johon osallistuu yhä enemmän myös jo peruskoulutettuja henkilöitä, ei pelkästään nuoria. Jatkuva epävarmuus ja muutos vaativat työntekijältä joustavuutta, liikkuvuutta sekä sellaisia psyykkisiä voimavaroja, joiden avulla voi tulla toimeen kaikkien näiden muutosten kanssa.

Tämä edellyttää koulutukselta luovuutta ja myös koulutuksen aikaansaannosten siirrettävyyttä. Koulutuksen ja yritysten yhteistyötä tulisi voimakkaasti kehittää ja yri-

tysten pitäisi ehkä nykyistä aktiivisemmin olla mukana myös järjestämässä tai kustantamassa koulutusta, eli jatkuvaa elinikäistä oppimista. Uutta ”oppivaa yhteiskuntaa” ei synnytetä pelkästään julkisen vallan toimesta. Erilaisilla yhteisöillä, kuten harrastuspiireillä, kansalaisjärjestöillä ja työyhteisöillä tulee olemaan oppimisessa oma uusi roolinsa. (Rinne & Salmi 1998: 134-148.)

Yhteiskunnan kulttuurinen muutos luo ristiriitoja ja jännitteitä, jotka asettavat ihmisille uusia haasteita. Työelämän muutos on yhteydessä tähän yleiseen muutokseen. Ammatillinen koulutus on palkkatyösuhteeseen valmentavaa toimintaa. Näistä lähtökohdista syntyy jatkuvasti keskustelua kehittämisen oikeasta suunnasta. Myös yhteiskunta rahoittajana on kiinnostunut siitä, miten koulutusinstituutio pystyy ottamaan huomioon nämä toimintaympäristöstä välittyvät ristiriidat ja jännitteet omassa toiminnassaan. (Väärälä 1995: 132-133.)

Suurimman haasteen ammatilliselle koulutukselle asettaa juuri työelämän ja sitä kautta ammattien jatkuva muutos. 1990 -luvun lamalla oli tässä kehityksessä oma merkittävä osuutensa. Lamaa seurannut voimakas ja pitkä nousukausi vaikutti taas osaltaan koko yhteiskunnalliseen elämään. Etenkin työelämässä muutokset ovat olleet nopeita. Ammatillisen koulutuksen tehtävänä on kouluttaa nuoria tulevaisuuden haasteisiin ja tehtäviin. Koulutuksen sisältöjä ja tavoitteita on siis jatkuvasti arvioitava. Kouluttautumisella on pitkälti vastaavanlainen myönteinen vaikutus sekä yksilötasolla, että laajemmin koko yhteiskunnan tasolla. Koulutukseen panostaminen on yhteiskunnan kannalta aivan uudenlainen strateginen maan kilpailukykyyn vaikuttava tekijä. Koulutuksen ja osaamisen rooli on selvästi kasvussa samalla kun työvoima vanhenee suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle.

2.3 Ammatillisen koulutuksen tarkoitus

Uudistuneen ammatillisen koulutuksen (Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/ 630) tarkoituksena on:

- Kohottaa väestön ammatillista osaamista.
- Kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeita.
- Edistää työllisyyttä.

Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on lain mukaan:

- Antaa opiskelijoille ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja.
- Antaa opiskelijoille valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen.
- Tukea opiskelijoiden kehitystä hyviksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi.

Koulutuksen tavoitteena on lisäksi antaa opiskelijoille jatko-opintojen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä tukea elinikäistä oppimista. Vuonna 1998 voimaan tullut Yliopistolaki ja Laki ammatillisesta koulutuksesta säättävät, että kolmivuotisen ammatillisen perustutkinnon suorittaneelle on ammattiosaamisen lisäksi yleinen jatko-opintokelpoisuus yliopistoihin ja korkeakouluihin. Myös ylioppilastutkinnon suorittaminen ammatillisen koulutuksen ohella on asettanut oppilaitoksille uusia haasteita ja vaatimuksia opintojen uudelleen järjestämiseen.

Ammatillisen koulutuksen keskeisiä arvolähtökohtia ovat demokratia ja tasa-arvo, kodin ja perheen arvostus, vastuu lähimmäisestä, työn kunnioitus, suvaitsevaisuus sekä kansallinen kulttuuriperintö ja kansainvälisyys. Arvot ilmenevät ja toteutuvat kouluorganisaation toiminnassa. Oppilaitoksen toimintaa ohjaavien arvojen selkiyttäminen ja niiden ulottaminen käytännön toimintaan on oppilaitosyhteisön yhteinen tehtävä. Koulutuksen yhteisten arvojen lisäksi ammatillisessa koulutuksessa keskeistä on myös eri alojen ammatillisen toiminnan arvot, niiden pohdinta ja sisällyttäminen opetukseen. Yhteiset arvot ja sen päättäminen, miten niihin pyritään, ovat osa oppilaitoksen opetussuunnitelmaa. (Opetushallitus 2000a: 86-87.)

Tulevaisuuden visio on koulu, jossa ala-, ylä- ja keskiasteiden, ahtaiden reviiirirajojen ja tiukkojen säännösten sijasta on erilaisia oppimisareenoja. Osaamisyhteiskunnan koulu synnyttää menestyjiä ja oman elämänsä hallitsijoita optimoimalla jokaisen oppimisedellytykset parhaimpaansa. Modernin oppimistoiminnan toteutuksen suurimpana ongelmana Hirven (1992: 31-32) mukaan Suomessa lienee se, että uudenlaista oppimiskäsitystä yritetään toteuttaa tai joudutaan toteuttamaan vanhoissa rakenteissa (erilliset luokkahuoneet, samantahtisen etenemisen periaatteella,

määrämittaiset oppitunnit, työpäivät, jaksot ja kaikki tapahtuu tiukasti oppilaitosten ovien sisäpuolella).

Ammatillinen koulutus on edelleen lain uudistuksen jälkeenkin pääosin oppilaitosmuotoista, mutta se tulee toteuttaa käytännönläheisesti. Koulutus voidaan järjestää oppilaitoksissa lähi-, etä- tai monimuoto-opetuksena sekä oppisopimuskoulutuksena tai muutoin työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä.

2.4 Ammatillinen opettajuus

Yleistä opettajuutta on tutkittu pitkään ja opettajuudesta on useita määritelmiä. Opettajuuteen liittyy paljon erilaisia sosiaalisia normeja, joiden kautta opettajuus tunnustetaan yhteisössä. Yleinen kuva opettajuudesta muodostuu itse kunkin henkilökohtaisten koulukokemusten kautta. Opettajuuden tarkastelussa huomion kohteena on aina yksilö, joka elää ja kasvaa työnsä mukana. Opettaja rakentaa opettajuuttaan elämäkokemuksestaan ja persoonastaan käsin. Siten kahta täysin samalaista kuvaa ei ole edes olemassa. On vain työn ja elämän muodostamia näkökantoja, jotka voivat antaa sisällön yleisemmille kuvauksille. Opettajan tapoja toimia opettajana rakentuu vuorovaikutuksessa ympäristön, ammatillisuuden ja oman elämän kautta. (Vertanen 2002: 95-96)

Opettajan toimenkuva on ammatillisen koulutuksen kehittyessä selvästi laaja-alais-
tunut. Esimerkiksi opetussisällöt ovat muuttuneet ja laajentuneet, samoin kasvatus-
tehtävät ja varsinaiseen opetukseen liittymättömät tehtävät ovat lisääntyneet. Opet-
tajat joutuvat entistä enemmän ottamaan osaa koulutuksen suunnitteluun ja kehittä-
miseen. Opettajan työhön kohdistuu muitakin paineita, kun opetukseen ja koulu-
työhön esitetään vaatimuksia eri suunnilta. Opettajan olisi oltava kasvattaja, didak-
tikko, psykologi, poliisi, viihdyttäjä, kehittäjä, innovaattori, poliitikko jne. Opettajan
muiden tehtävien lisääntyminen on ollut tyypillistä juuri ammatillisessa koulutuk-
sessa. Varsinkin ammatillisen opettajan on oltava erityisen laaja-alainen, sillä opet-
tajan on hallittava sekä kasvatukselliset periaatteet että laaja-alainen ammatillinen
sisältö. Monialaisessa ammatillisessa oppilaitoksessa koulutusalat ovat laajoja ja
sisältävät useita eri ammattialoja.

Seuraavassa taulukossa esitän yhteenvedona ammatillisen koulutuksen ja opettajuuden keskeisimmät tekijät 1960-luvulta lähtien Vertasta (2002: 122) mukaellen.

Taulukko1. Ammatillinen koulutus ja opettajuus

Ammatillinen koulutus	Opettajuuteen liittyvät tekijät
Yleisen ammattikouluverkoston luominen (1960-luku)	Opettajan ammatillisuus korostuu. Koulutus oppilaitosmuotoista. Pedagoginen koulutus opettajille pakollinen. Yhteydet työelämään henkilökohtaisia.
Ammatilliset kurssikeskukset perustettiin (1960-1970-luvun vaihde)	Opettajan ammatillisuus korostuu. Yhteydet työelämään tiivistyvät.
Keskiasteen uudistuksen kynnyksessä (1970-1985)	Opetuksen muototekijät korostuvat. Ammatillinen koulutus loittonee työelämästä.
Keskiasteen uudistuksen jälkeinen aika (1985-1999)	Yleisen kasvatuksen osuus lisääntyy ammatillisuuden lisäksi. Opetuksessa korostetaan itseohjautuvuutta ja yksilöllisyyttä. Erilaiset projektit ja lisääntyvät opettajan työssä. Opiskelijoiden työharjoittelu lisääntyy. Koulutus lähentyy työelämää.
Uudelle vuosituhanneille siirtyminen (globalisaatio, tietoyhteiskunta)	Työssäoppiminen ja nuorten näytöt muuttavat koulutusta ja opettajan työtä. Virtuaalisuus tulee mukaan ammatilliseen opetukseen ja koulutukseen.

Ammatillisessa koulutuksessa etenkin työssäoppiminen on aiheuttanut muutoksia opettajan työssä. Koulutuspaikkojen lisääntyminen ja sen myötä opiskelijoiden vähäisempi hakeutuminen joillekin koulutusaloille on lisännyt oppilasaineksen heterogeenisyyttä. Erityisopiskelijoiden määrän lisääntyminen normaalissa opetuksessa sekä joillakin paikkakunnilla, kuten Vaasassa, maahanmuuttajien kasvavat määrät edellyttävät opettajilta entistä monipuolisempia ”ohjaajan” taitoja.

Opetushallituksessa (2000b: 129-136) on laadittu luettelo niistä keskeisimmistä tehtävistä ja taidoista, jotka ammatillisen opettajan on tulevaisuudessa hallittava. Esitän seuraavassa luettelon näistä tulevaisuuden tehtävistä ja taidoista taulukon muodossa kommentoimalla sitä pääkohdittain.

Taulukko 2. Mitä kaikkea ammatillisen opettajan olisi oltava tulevaisuudessa ja mitä se tarkoittaa?

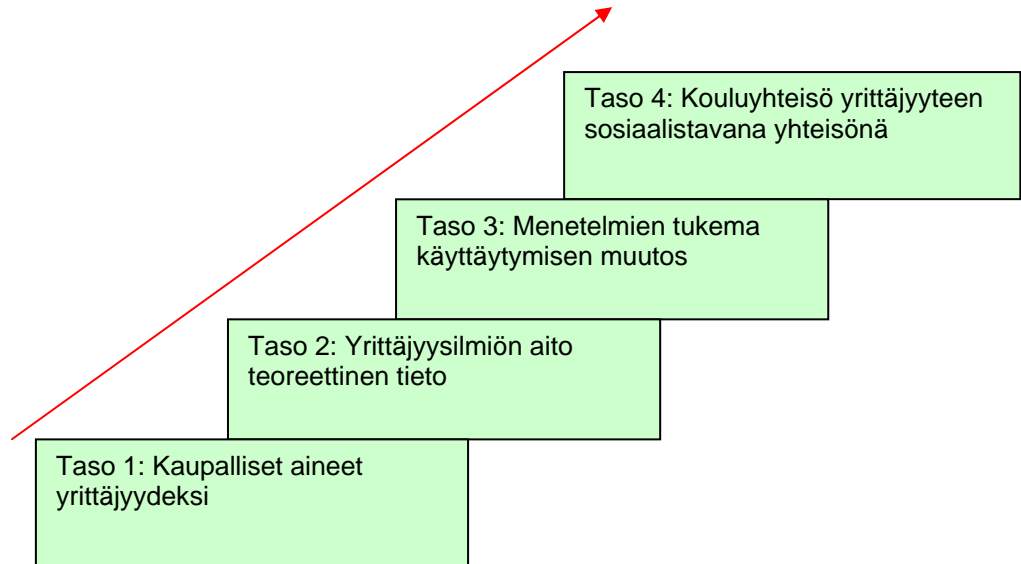
Ammatillinen opettaja on tulevaisuudessa:	Mitä se tarkoittaa?
Hyvä substanssiosaaja	Opettajan on hallittava oma substanssialueensa, jotta hän pystyy nostamaan esille oppimisen ja opiskelijoiden tulevan osaamisen kannalta keskeisimmät ydinalueet. Opettajan on pysyttävä kehityksen mukana.
Ohjaaja ja kasvattaja	Ammatillisissa oppilaitoksissa on eri syistä kasvanut sellaisten opiskelijoiden määrä, jotka vaativat muita enemmän opiskelun ohjaamista. Myös työssäoppiminen lisää ohjauksen tarvetta. Opettajat jatkavat peruskoulun aloittamaa kasvatustyötä.
Erityisopettaja	Pyrkimyksenä on integroida erityisoppilaat normaaliin opiskelijaryhmiin laatimalla heille mukautetut opinto-ohjelmat. Kaikki opettajat tarvitsevat jossain määrin erityisopettajan taitoja myös ammatillisessa koulutuksessa.
Yhteyksien luoja ja ylläpitäjä	Ammatillinen koulutus kehittyy nykyistä tiiviimpään yhteistyöhön työelämän kanssa (nuorten näytöt).
Yhteistyökykyinen	Oppilaitosten on luotava tiiviimmät yhteydet myös muuhun yhteiskuntaan ja niihin tahoihin, jotka ovat jollakin tavalla yhteydessä koulutuksen ja opiskelijoiden kanssa. Yhteistyö muiden oppilaitosten kanssa lisääntyy. Myös muu opetussellinen yhteistyö lisääntyy saman oppilaitoksen sisällä tai organisaation sisällä (esimerkiksi Vaasassa toisen asteen koulutuslautakunta).
Yrittäjähenkinen	Opiskelijoille on kehitettävä sisäistä yrittäjyyttä (läpäisyperiaatteella, erillisenä kurssina). Oppilaitosten toiminta lähestyy yritysten tapaa toimia, jolloin opettajan on toimittava kuten yrittäjä. Oppilaitoksen mahdollinen oma yritystoiminta palvelee opiskelijoiden yrittäjyyskasvatusta ja sitoo todellista työtä ja oppimista toisiinsa.
Kansainvälistyvä	Kansainvälisten kontaktien tarve lisääntyy muun työelämän kansainvälistyessä. Osa työssäoppimisesta voi tapahtua jossain ulkomaisessa kohteessa. Vieraista kulttuureista tulleiden opiskelijoiden määrä lisääntyy. Vieraalla kielellä annettavan opetuksen osuus lisääntyy.
Tietotekniikkaosaaja	Kaikilla opettajilla on oltava tietyt tietotekniikan perustaidot. Opettajilla on oltava sellaiset taidot, joita hän tarvitsee oman alansa substanssin opettamisessa, opetuksen valmistelussa sekä opetukseen tai muuhun työskentelyyn liittyvässä tiedonhankinnassa ja viestinnässä (esimerkiksi intranet).
Monipuolinen didaktiikan hallitsija	Opiskelu- ja opetusmenetelmät tulevat monipuolistumaan. Kun esimerkiksi virtuaalisuuden osuus lisääntyy, niin opetukseen tulee uutena asiana verkkopedagogiikka. Oppiminen ei varsinaisesti muutu, mutta oppimistilanteet ovat erilaisia kuin kontaktitilanteessa tapahtuvassa opiskelussa.
Pedagogisesti ajatteleva laaja-alainen kouluttaja	Koulutuksen joustava toteuttaminen, yksilöllisyys ja työssäoppiminen näyttöineen edellyttävät opettajalta uudenlaista pedagogista ajattelua. On luotettava siihen, että oppimista voi tapahtua muuallakin kuin luokassa tai laboratoriomaisissa oppilaitoksen tiloissa opettajan välittömässä ohjauksessa.

Opettajan laaja-alaisuudella tarkoitetaan pedagogisten näkemysten laaja-alaisuutta sekä opettajan muita tehtäviä, jotka ovat hyvin monipuolisia. Ammatillisen opettajan opetustehtävä ei ole pelkästään substanssialueen kouluttamista, vaan myös yleistä kasvattamista ja työelämässä tarvittavien muiden valmiuksien kehittämistä. Ammatillinen opettaja joutuu työssään hoitamaan monia asioita samanaikaisesti. Opettaja on siis paljon muutakin kuin vain opettaja. On kuitenkin huomattava, että kaikki tämä muu työ palvelee myös ammatillista perusopetusta ja erityisesti tulevaisuudessa tapahtuvaa oppimista ja kehitystä.

3 YRITTÄJYYS AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA

3.1 Yrittäjyyskasvatusta koulutukseen

Työntekijöiltä odotetaan tulevaisuudessa yrittäjyyttä. Tulevaisuuden työntekijän on tunnettava ainakin jonkin verran yritystoiminnan perusteita. Työntekijöiden tulisi ainakin ymmärtää, mitkä asiat vaikuttavat yrityksen kannattavuuteen. Yrittäjämäinen toimintatapa toisen palveluksessa liitetään usein juuri kustannustehokkuuteen ja vastuullisuuteen organisaatioissa. Yrittäjyys lisää sitoutumista omaan työhön, jolloin myös työstä ja koko yrityksestä kannetaan suurempaa vastuuta. Yrittäjyyskasvatus on otettava huomioon ammatillisessa peruskoulutuksessa. Se ei välttämättä edellytä erillisen yrittäjyyskurssin järjestämistä, mutta yrittäjyyden olisi sisällyttävä ainakin läpäisyperiaatteella kaikkeen ammatilliseen koulutukseen. Tämä edellyttää myös opettajilta yrittäjähenkisyyttä ja yritysnäkökulman huomioon ottamista opetustyössä (Opetushallitus 2000b: 170 -171). Esitän seuraavassa kuviossa yrittäjyyskasvatuksen toteutumisen neljä tasoa Ristimäen (2002: 46) mukaan.

Kuvio 2. Yrittäjyyskasvatuksen neljä toteutumisen tasoa (Ristimäki (2002: 46)

Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja päämäärät ymmärretään laajana kasvatukseen liittyvänä ilmiönä. Perinteisesti on ajateltu, että kaupallisten aineiden opetus vanhassa kauppaoppilaitoksessa oli yrittäjyyskasvatusta. Yrittäjyyskasvatusta pidettiin

lähes synonyyminä kaupallisten aineiden opettamiselle. Valitettavasti yhä tänäkin päivänä osa opettajakunnasta voi nähdä nämä kaksi asiaa, yritystoiminnan opettamisen ja yrittäjyyskasvatuksen yhtenä ja samana asiana. Tämän väärinkäsityksen tai ”asennevamman” korjaamiseen tarvitaan pitkäjänteistä henkilökunnan ”uudelleen koulutusta”.

Siirrytään kuviossa ensimmäiseltä tasolta (kaupalliset aineet) tasolle kaksi (yrittäjyys ilmiönä). Toisella tasolla yrittäjyys pyritään jo ymmärtämään laajemmin ja siten paremmin oppilaitoksen toimintaan ja tehtävään soveltuena. Kolmannella tasolla (opetusmenetelmät) ajattelutapaa kuvaa pyrkimys määrittellä yrittäjyys kasvatustoimintana, jonka kautta pyritään osallistumaan tai vaikuttamaan yksilön persoonan kehittymiseen sekä yksilön ominaisuuksien että toimintatavan kehittymiseen. Tämä tarkoittaa yrittäjyyteen kannustavien menetelmien tietoista käyttämistä opetuksessa.

Kuvion neljäs taso kuvaa nykyhetken pyrkimystä ymmärtää yrittäjyyskasvatus laajana koko yhteisöä koskevana sosiaalistavana tehtävänä, jossa koko oppilaitoksessa ja sen toimintakulttuurissa on otettu huomioon yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja niiden toteutuminen. Kyse on oikeastaan siitä, että yrittäjyyskasvatus on aidolla tavalla sisään leivottua läpäisyperiaatteella tapahtuvaa oppilaitoksen toimintaa. Neljäs taso pitää sisällään kaupallisten aineiden hyväksikäytön opetuksessa ja yrittäjyys ymmärretään laajana eri ulottuvuudet sisältävänä aihealueena.

Opetusmenetelmillä on tässä neljännessä tasossa jo suuri painoarvo. Toimintatapa perustuu koko oppilaitoksen kulttuuriin. Käytännössä tämän tyyppinen oppilaitos toimii kuten mikä tahansa koulu, mutta neljännen tason oppilaitoksessa yrittäjyyskasvatusta estävät tekijät on pyritty poistamaan niin, että tilaisuuden tullen opetukseen voidaan esteettä lisätä yrittäjyyskasvatuksellisia elementtejä. Oppilaitokseen on näin luotu yrittäjyyskasvatuksellinen kulttuuri ja toimintamalli – yrittävä koulu – jossa opiskelijat ovat ”yrittäjiä”. (Ristimäki 2002: 46-47)

Käsitys yrittäjyyskasvatuksesta on muuttunut. Myös opettajakunnassa yrittäjyyden edistämisen ja yrittäjyyskasvatuksen alueen ymmärtämisessä on tapahtunut kehitystä sitä mukaa kun yrittäjyyskasvatusta toteuttavien opettajien yrittäjyyskasvatustietoisuus on lisääntynyt. Viidentenä yrittäjyyskasvatuksen toteutumisen tasona lisäisin

kuvioon vielä ajatuksen siitä, että opetusorganisaatioiden tulisi toimia samoin kuin tulevaisuuden yrityksen tai olla jopa reippaasti edellä yritysmaailmaa!

3.2 Malleja yrittäjyyskasvatukseen toteuttamiseen

Tässä luvussa tarkastelen yrittäjyysopinnojen ja yrittäjyyskasvatukseen toteutusta toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa eli ammatillisessa perusopetuksessa. Suomen yrittäjissä (2005) on laadittu kyselylomakkeen pohjalta yhteenvedon ja esittelyt yrittäjyyden toteutuksesta eri koulutusasteilla. Aineistoon on koottu tietoa myös yleisesti nuorille suunnatusta yrittäjyyskasvatuksesta. Myös opettajien koulutukseen löytyy materiaalia ja koulutusohjelmia. Aihe on yhteiskunnallisesti kovin suosittu ja materiaalia löytyy valtavasti jo pelkästään internetistä. Lisäksi esimerkiksi koulutusorganisaatiot painavat omia esitteitään ja julkaisujaan aiheesta.

Seuraavassa taulukossa laadin oman yhteenvetoni Suomen yrittäjien keräämän aineiston perusteella yrittäjyyskasvatukseen erilaisista malleista ja toteutuksista ammatillisessa koulutuksessa. Esimerkkejä tai malleja on yhteenvedossa hieman yli toistakymmentä. Tästä materiaalista saa jo melko hyvän kuvan yrittäjyyden roolista ammatillisessa koulutuksessa. Yrittäjyysopinnojen kehittämishankkeessa näistä tiedoista on mielestäni merkittävää hyötyä. Taulukkoon olen koonnut vain oleelliset tiedot mallien kuvauksista. (<http://www.yrittajat.fi/sy/home.nsf/www/satamallia>)

Taulukko 3. Yrittäjyyskasvatukseen malleja ammatillisessa koulutuksessa.

Oppilaitos	Mallin kuvaus	Keskeisin sisältö/vahvuudet
BusinessTOP-hanke 2003-2007, Kainuun ammattiopisto	BusinessTOP-hankkeen teemana on <i>Työssäoppijasta yrittäjäksi</i> . Hankkeen tavoitteena on kehittää ammatillisen koulutuksen osana työssäoppimisen malleja niin, että ne entistä vahvemmin tukisivat yrittäjämäisiä toimintatapoja ja yrittäjyyteen suuntautumista. Samalla pyritään luomaan edellytyksiä yrittäjyydestä kiinnostuneiden opiskelijoiden ja sukupolvenvaihdoista tai yrityksen myyntiä suunnittelevien yritysten kohtaamiselle.	Yritysten henkilöstöä ja työpaikkaohjaajia valmennetaan ohjaamaan työssäoppijoita yrittäjyyspainotteisesti. Hankkeeseen kuuluvat kaikki koulutusalat.

Harjoitusyrittöstoiminta esimerkkinä Helsinki Business College	Harjoitusyrittöstoiminta on <i>oppimisympäristö</i> , joka perehdyttää opiskelijat käytännön kautta yritystoimintaan. Harjoitusyrittöstyössä <i>simuloidaan</i> oikeata yritystoimintaa tuotteineen ja palveluineen ja samalla tutuksi tulevat niin yrittämisen hyvät kuin huonotkin puolet.	Yrittöstoiminnan opis- kelu harjoitusyrittö- seen integroituna.
Osuuskunta Kooste, Petäjaveden käsi- ja taideteollinen oppilaitos	Osuuskunta Kooste on käsi- ja taideteollisuusalan sekä kuvallisen alan opiskelijoiden, <i>opettajien ja ammattilaisten muodostama yritys</i> , joka tarjoaa alihankintapalveluja, myy omaa mallistoa ja antaa koulutusta. Kooste toimii yhteistyössä Petäjaveden käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen kanssa.	Mahdollisuus aloittaa yrittöstoiminta jo opiske- luaikana. Opetuksessa yhdistetty kädentaidot ja yrittöjyys.
Sodankylän ammatti- instituutti	<i>Opetus on yrittöjyysajatukselle suotuisaa</i> , sillä oppilaitoksessa on itse sivutoimisina yrittäjänä toimivia opettajia. Oppilaitoksen toiminnassa yrittöjyys näkyy erilaisten projektien, messujen ja kampanjoiden lisäksi mm. oppilaskunnan kahviotoiminnassa ja diskoissa. Yrittöksiin tehtävien vierailujen lisäksi työharjoittelu- jaksot pyritään järjestämään yrittöksiin. Yhteydet ympäristön yrittöksiin ovat hyvät ja opettajia on ollut mukana TET-jaksolla.	Yrittöjätuustaisia opettajia. Yrittöjyys sisällä useissa oppiaineissa.
Soteka-tiimikoulu - Yrittöjyden oppimis- ja valmennuskeskus Jyväskylä	Kosmetologi-, lähihoitaja- ja parturikampaajaopiskelijoiden on mahdollista halutessaan opiskella <i>moniammatillisessa tiimissä</i> , joka voi myydä palvelujaan asiakkaille osuuskuntamuotoisen opiskelijayrittöksen kautta. Tiimit voivat myös järjestää erilaisia tapahtumia, kuten esim. seniorimessut. Tiimioppimisen mallilla voi opiskella joko koko kolmivuotisen tutkinnon tai vain viimeisen, erikoistumisopinnoja sisältävän opintovuoden.	Verkostoitumisen merkitys ymmärretty opetuksessa. Tiimioppiminen vaihto- ehtona perinteiselle opiskelulle.
Yrittöjyyspainotteinen merkonomitutkinto Suomen Yrittöjäopistossa	Yrittöjähenkisille nuorille tarjotaan sopiva <i>väylä ammatilliseen perustutkintoon</i> ja yrittöjyteen. Koulutus on kolmivuotinen ja se toteutetaan Lapualla ja Kauhavalla. Koulutus sisältää perinteisen kaupan ja hallinnon opetuksen sekä yrittöjyden lisäksi opiskelijan valitseman ammattialan opintoja ja runsaasti työssäoppimista. Kaikille opiskelijoille tehdään henkilökohtainen opiskelusuunnitelma.	Mahdollisuus suorittaa merkonomikoulutus yrittöjyyspainotteisesti.
Taitava Keski-Suomi	Hankkeessa on mukana Jyväskylä, Jämsän ja Äänekosken	Yrittöjyys keskeisenä sisältönä maakunnan

	<p>ammattilliset kuntayhtymät ja niiden 20 oppilaitosta ja noin 700 opettajaa. Ammatillisen koulutuksen sisältöä ja uusia oppimisen malleja seitsemällä koulutusalueella kehitetään yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa. Tavoitteena on kouluttaa maakuntaan monitaitoisia osaajia tulevaisuuden tarpeisiin. Yritysten mukanaolon lisäksi yhteistyötä tehdään myös oppilaitosten välillä.</p> <p><i>Yrittäjyyskoulu on projekti, jonka avulla varmistetaan jokaiselle ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevalle hyvä perusymmärrys yrittäjyydestä, yrittäjämäisestä toiminnasta omassa ammatissaan sekä yrittäjyydestä uravaihtoehtona.</i></p>	<p>kaikessa ammatillisessa koulutuksessa.</p>
<p>Yrittäjyyden oppimisaikka YOPPI Jyväskylä, Jämsä, Äänekoski</p>	<p>Yrittäjyyden oppimisaikkojen, YOPPI:n, on tarkoitus tarjota mm. yrittämisestä kiinnostuneille opiskelijoille mahdollisuus suorittaa opintojaan <i>kokeilemalla yrittäjyyttä</i> esim. perustamalla oikea yritys. Yritystoimintansa aloittaneet yrittäjät voivat kehittää tai laajentaa omaa toimintaansa yhteistyössä kokeneempien yrittäjien kanssa. Yoppien toimintaan kuuluvat mm. yhteinen valmentautuminen, yhdessä oppiminen, kokemusten jakaminen, yrittäjäraati ja tekemällä oppiminen.</p>	<p>Yhteistoiminnallisuus osaksi yrittäjyysopintoja. Nuoret yrittäjät saavat tukea kokeneemmilta yrittäjiltä.</p>
<p>Yrittäjyyspolku Pohjois-Karjalan ammattiopistossa</p>	<p>Yrittäjyyspolku alkaa kaikille opiskelijoille yhteisillä ja pakollisilla yrittäjyyskasvatusopinnoilla (5 ov) ja jatkuu vapaasti valittavilla yritys-toimintaopinnoilla (8 ov). Pakollisiin opintoihin kuuluvat yrittäjyyspolkurssit on mahdollista suorittaa myös verkko-opintoina. <i>Esiyrityshautomo</i> tarjoaa opiskelijoille mahdollisuuden harjoitella yrittäjänä toimimista joustavasti ja turvallisesti. Esiyrityshautomo on oppilaitokseen kytköksissä ja tarjoaa yhteyksiä myös yrittäjiin.</p>	<p>Yrityshautomosta tukea yrittäjyyden alkutai-paleelle ja yhteydet alueen yrityksiin. Opintopolku yrittäjyyden perustiedoista yrittäjätutkintoihin.</p>
<p>Yrittäjyys Valkeakosken ammattiopiston kauneudenhoito-osastolla Valkeakoski</p>	<p>Kauneudenhoitoalan perustutkinnon opetussuunnitelman perusteissa on yrittäjyyteen liittyviä pakollisia opintoja 10 opintoviikkoa. Näiden opintojen tavoitteena on luoda perusvalmiudet itsensä työllistämiseen, yrittäjänä tai toisen palveluksessa. Kauneudenhoitoalan yritystoiminnan 10 opintoviikkoa on integroitu muiden ammatillisten opintojen yhteyteen.</p>	<p>Kaikille yhteiset 10 ov yrittäjyysopintoja. Harjoitusyrittäjyys viimeisenä opiskeluvuotena.</p>

	<p>Yrittäjyyden opetussuunnitelma koostuu kolmesta pääteemasta, joista jokainen teema on sijoitettu opiskelussa ajallisesti eri vuosille. Ensimmäisenä vuotena painotetaan sisäistä yrittäjyyttä, toisena markkinointia ja myyntiä ja kolmantena yrityksen perustamista ja itsensä työllistämisen taitoja.</p>	
--	--	--

Yrittäjyysopintojen toteutuksessa on mahdollisuuksia rajattomasti. Useilla koulutusaloilla yrittäjyys on integroituneena ammatillisiin opintoihin ja koulutusohjelman mukaisiin suuntautumisopintoihin. Oppilaitoksissa on kuitenkin usein kehitelty myös aivan erillisiä yrittäjyysopintoja sekä pakollisia että vapaasti valittavia opintoja. Eri koulutusaloilla on omat historialliset kehityspolkinsa ja kulttuurinsa, jossa yrittäjyys ja yrittäjyysopintojen rooli nähdään ehkä hieman eri tavalla.

Monilla koulutusaloilla voidaan ajatella, että kun nuori omaksuu oman ammattialansa tiedot ja taidot, niin hän on valmis myös harjoittamaan ammattiaan esimerkiksi yksityisenä elinkeinonharjoittajana eli yrittäjänä. Nykyisessä modernissa yhteiskunnassa tämä ajatustapa ei toimikaan niin yksiselitteisesti. Monet vasta valmistuneet nuoret jatkavat opintojaan vieläpä usein aivan toisella koulutusallalla tai hakeutuvat töihin ja taas usein aivan toiselle alalle, kuin ovat kouluttautuneet. Ammatillisten opintojen aikana tulisikin vahvistaa opiskelijan päämäärätietoisuutta tai visioita omasta tulevaisuudestaan ja ammatti-identiteetistään. Miten sitten saadaan ”nykynuori” sitoutumaan ja motivoitumaan jo opintojensa aikana ammatilliseen kasvuun sekä itsensä jatkuvaan kehittämiseen?

Tässä kokonaisuudessa nostetaan esiin juuri yrittäjyys tai yrittäjyyskasvatus. Se ei ole mikään taikasana tai ratkaisu ongelmiin. Mielestäni yrittäjämäinen toimintatapa on pelkistäen oikeata asennetta. Erillisillä yrittäjyysopinnoilla ei ole merkitystä jos oikea asenne, eli suhtautumistapa asioihin on hukassa. Useissa oppilaitoksissa painotetaan yrittäjyyden merkitystä kokonaisvaltaisesti liittyen ammatilliseen perusopetukseen läpäisyperiaatteella. Lisäksi on toteutettu erilaisia yrittäjyyttä tukevia hankkeita ja projekteja. Yrittäjyys on tuotu myös eri tavoin harjoitusyritystoimintana normaaliin perusopetukseen mukaan. Lähes kaikilla koulutusaloilla yrittäjyyttä

opiskellaan pakollisissa perusopinnoissa. Vapaasti valittavissa opintojaksoissa voi olla tarjolla lisää syventäviä yrittäjyyttä tukevia opintoja.

Painotukset vaihtelevat yrittäjyysopinnoissa oppilaitoskohtaisesti, mutta perusajatus vaikuttaa olevan kaikissa oppilaitoksissa hyvin samankaltainen. Miten yrittäjyyskasvatus on näissä oppilaitoksissa toteutunut? Millä tasolla liikutaan? Toimiiko oppilaitos yrittäjyyteen sosiaalistavana yhteisönä? Näihin kysymyksiin pelkät mallit ja niiden kuvaukset eivät riitä. Todellista aitoa ja merkittävää yrittäjyyttä tukevaa kehitystä tapahtuu juuri yrittäjyyteen sosiaalistavissa yhteisöissä tai oppilaitoksissa. Yrittäjyyden kehittäminen on näin ollen koko työyhteisön projekti, johon kasvetaan ja jossa kehitytään yhdessä ja yhteisöllisesti.

3.3 Yrittäjyys opetuksessa Vaasan ammattiopistossa

Tähän lukuun olen koonnut tietoja yrittäjyyskasvatuksen toteuttamismalleista eri koulutusaloilta Vaasan ammattiopistossa. Olen suorittanut kyselyn koulutusaloittain sähköpostin kautta lähettämälläni lomakkeella (liite 1). Lomakkeessa on vain kolme kysymystä. Kysymykset liittyvät siihen, miten yrittäjyyskasvatus on kirjattu yrittäjyyden aihekokonaisuuksiin ja eri oppiaineisiin. Olen pyrkinyt samalla selvittämään sitä, miten yrittäjyys muuten ilmenee oppilaitoksen tai eri koulutusalojen toiminnassa.

Kysely oli rajattu koskemaan vain nuorisosasteen opetusta. Seuraavassa laadin yhteenvedon saamistani vastauksista. Kyselyn tarkoitus oli hankkia taustatietoa vapaasti valittavien yrittäjyysopintojen kehittämiseen, joiden toteutuksesta tulisi vastata Liiketalouden ja viestinnän koulutusala. Oppilaitoksen koulutusalojohtajille postitettiin joulukuussa 2005 kyselylomake (liite 1) liitetiedostoineen sähköpostin välityksellä.

3.3.1 Yrittäjyys aihekokonaisuutena sekä eri oppiaineissa

Vastauksia kyselyyni tuli yhteensä neljä kappaletta eri koulutusaloilta. Vain Tekniikan koulutusala jätti vastaamatta. Seuraavat henkilöt ovat olleet laatimassa vastauk-

sia kyselyyn: Marja-Liisa Karhunen, Riitta Honkanen, Leena Nyberg, Tero Tikkanen sekä Matti Jurvanen.

Hoiva-ala (Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala)

Lähihoitajan perustutkinnossa yrittäjyys aihekokonaisuutena sisältyy ammatillisiin perusopintoihin. Koulutusohjelmaopinnoissa yrittäjyyden näkökulma on mukana yksityisten hoivapalveluiden tarpeen kasvaessa. Oman yritysideokehittäminen varsinkin liikeideokehittäminen osalta kuuluu useimpiin koulutusohjelmiin. Hoito-opin ja yhteiskuntatiedon ja sosiaalihuollon oppiaineissa opetuksessa yhteistyötä on etenkin perusopintojen hoito- ja huolenpito-osiossa.

Kauneus- ja terveys (Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala)

Yrittäjyys sisältyy ammatillisiin perusopintoihin Hiusalan, parturi-kampaajan perustutkinnossa 10 ov:n laajuisena (yritystoimintaa on 5 ov ja palvelu- ja asiakasyhteistyötä 5 ov). Opintokokonaisuus koostuu muutamasta pääteemasta, jotka sijoittuvat ajallisesti opiskelussa eri vuosille. Ensimmäisen vuoden aikana ja keskitytään kehittämään opiskelijan sisäistä yrittäjyyttä sekä asiakaspalvelutaitoja. Toisena vuonna painotetaan yrityksen perusasioita (mm. liikeidea, yritysmuodot, kirjanpito) sekä markkinointia että myyntitaitoa. Kolmannen vuoden opiskelijat perustavat kuvitteellisen, mutta mahdollisimman toteuttamiskelpoisen parturikampaamoyrityksen, jossa kehitetään yrityksen perustamisen taitoja sekä aktiivista tiedonhaku- ja sidoryhmiä. Yrittäjyys on pienimuotoisesti mukana myös yhteisissä opinnoissa (yhteiskunta-, yritys- ja työelämä-tieto 1 ov).

Matkailu-, ravitsemus- ja talousala

Yrittäjyys 1ov sisältyy kaikkien 3. vuoden ammatillisiin valinnaisiin opintoihin opiskelijan valinnoista tai koulutusohjelmasta riippumatta. Matkailuvirkailijoiden ammatillisiin perusopintoihin jo 1. lukuvuonna sisältyy yritystoiminnan 1ov kurssi. Yrittäjyys, yrittäjän asema, tehtävät, ja vastuut lävistävät toki ammatilaskennan, kustannuslaskennan ja markkinoinnin kurssisisältöjä. Varsinkaan markkinoinnissa yrittäjyyttä ei voi sivuuttaa. Eri aineissa harjoitellaan myös liikekirjeenvaihtoa, isäntänä ja emäntänä toimimista. Oppimisympäristönä palvelee myös opetusravintola sekä Hotelli Silveria.

Liiketalous ja viestintä

Yrittäjyys sisältyy ammatillisiin perusopintoihin Liiketalouden ja Tietojenkäsittelyn perustutkinnossa. Myös suuntautumisopinnot liittyvät läheisesti yritystoimintaan. Liiketoiminnan suunnittelussa käytetään oppimisalustaa, joka perustuu uusyritys-keskuksen suunnittelumalliin. Media-alalla eli viestinnän koulutusosalalla opitaan tekemällä ja kokeilemalla alan uusimpia ohjelmia ja tekniikoita. Alan opiskelijat ovat osallistuneet myös kilpailuihin ja opiskelijoiden tekemiä ohjelmia on esitetty paikallisella TV-kanavalla. Liiketalouden koulutusosalalla on kokeiltu NY-toimintaa (Nuori Yrittäjyys) ja se pyritään toteuttamaan vuoden 2006 syksystä alkaen kaikille viimeisen vuoden opiskelijoille vapaasti valittavana opintojaksona. NY-toiminta perustuu opiskelijan omaan vapaaehtoiseen valintaan ja sitoutumiseen koko projektin ajaksi. NY-toiminnalla opiskelija voi korvata esimerkiksi lopputyön. Liiketalouden ja tietojenkäsittelyn koulutusohjelmissa yritystoiminnan teemat ovat vahvasti esillä myös muissa oppiaineissa (yleissivistävät opinnot), kuten esimerkiksi kielten opinnoissa. Liiketalouden koulutusosalalla on perinteisesti painotettu opetuksessa liiketoiminnallisia faktoja. On kuitenkin huomattava, että liiketoiminta on vain yksi osa yrittäjyyskasvatuksen opetustoimintaa.

3.3.2 Miten yrittäjyys ilmenee oppilaitoksen toiminnassa

Hoiva-ala

Hoiva-alan yrittäjät ja osuuskunnat käyvät kertomassa toiminnastaan oppilaitoksessa ja myös työssäoppimisen jaksoja on osittain toteutettu tämän alan työpaikoissa. Hoiva-alan yrittäjältä edellytetään käytännön työkokemusta ennen yrittäjäksi ryhtymistä, joten kaikki tieto alan yrittäjyydestä on opiskelijoita hyödyttävää ja siitä saadut kokemukset ovat vielä melko uusia. Tulevaisuudessa yrittäjyys tulee varmasti olemaan yksi houkutteleva vaihtoehto toimeentulon hankkimisessa, sillä vielä tällä hetkellä alan palvelujen tuottaminen painottuu julkisen sektorin palkkatyöhön sekä kolmannen sektorin toimintaan.

Kauneus- ja terveys

Studio Parcos toimii ns. kouluyrityksenä, jossa opiskelijat työskentelevät kuten ”oikeassa” kampaamoyrityksessä. Yhteistyötä tehdään alaan liittyvien asiantuntijoiden kanssa luentojen ja vierailujen muodossa ((Palvelualojen ammattiliitto ja

Suomen Hiusyrittäjät). Yhteistyötä harrastetaan myös Vaasan ja sen lähialueiden yrittäjien kanssa (työssäoppimispaikat, neuvotteluryhmä, näytöt). Opiskelijat ovat osallistuneet aktiivisesti hiusalan kilpailutoimintaan. Opiskelijat hankkivat esimerkiksi itse työssäoppimispaikkansa ja hoitavat samalla aktiivisesti yhteydenpitoa alan yrityksiin.

Matkailu-, ravitsemus- ja talousala

Työssäoppiminen ei tänä päivänä onnistu ilman aktiivisia, toimivia kontakteja elinkeinoon. Koulutusala on ollut mukana esimerkiksi TOP -verkossa, työpaikkaohjaajien koulutuksessa ja muissa valtakunnallisissa projekteissa, jotka ovat kehittäneet ja kehittävät työssäoppimista ja siten siteitä elinkeinoon. Myös kansainväliset suhteet ovat runsaat ja tiiviit, jolloin opiskelijat saavat helposti kansainvälistä työkokemusta TO -jaksojen aikana. Yksikössä käy elinkeinoelämästä luennoitsijoita ja muita vieraita säännöllisesti. Opetusravintola sekä hotellitoiminta ovat osa oppilaitoksen päivittäistä ”yritystoimintaa”.

Liiketalous ja viestintä

Koulutusosalalla tehdään tiiviistä yhteistyötä Vaasan Yrittäjien ja elinkeinoelämän kanssa. Esimerkiksi neuvottelukunnan rooli on ollut opetussuunnitelmien kehittämisessä merkittävä. Opiskelijat ovat osallistuneet aktiivisesti nuorten ammattitaidon SM-kisoihin ja hyvällä menestyksellä. Sisäisen yrittäjyyden ja oma-aloitteisuuden kehittämisessä on työssäoppimisella ollut oma erittäin merkittävä roolinsa ja lähitulevaisuudessa sen merkitys kasvaa entisestään nuorten näyttöjen myötä. Oppilaitoksen kirjakauppaa hoidetaan ”harjoitusyrityksenä” yhtenä osana työssäoppimisjärjestelmää. Esimerkiksi keväällä 2006 oppilaitos järjestää NY 24 h-leirin sekä ammatillisten oppilaitosten opettajien yrittäjyysseminaarin yhteistyössä Taloudellisen tiedotustoimiston kanssa.

Vaasan ammattiopistossa voi kuka tahansa korjauttaa autonsa, vaihdattaa renkaat, leikkauttaa hiuksensa tai ostaa vaikka omakotitalon! Ja paljon muuta. Näin luvataan oppilaitoksen kotisivuilla. Oppilaitoksen maksullinen palvelutoiminta antaa myös opiskelijalle kokemusta asiakaspalvelusta sekä aidoista työtilanteista. Erityisesti Tekniikan koulutusala tarjoaa laajan valikoiman näissä maksullisissa asiakaspalveluissa. (<http://www.vao.fi/Default.aspx?id=418812>)

3.4 Yrittäjyys opetussuunnitelmassa

Opetussuunnitelma kertoo opiskelijalle, miten oppiminen Vaasan ammattiopistossa toteutetaan ja mitkä ovat oppimisympäristömme pelinsäännöt ja ”opiskelupolku”. Tavoitteena on opiskelijan valmistuminen ammattiin, mutta myös itseohjautuvuus, vastuullisuus ja aktiivisuus. Opetussuunnitelma antaa siihen raamit ja puitteet. Se auttaa opiskelijaa tekemään oikeita valintoja ja opetussuunnitelma antaa myös puitteet oppimista tukevista menettelyistä ja periaatteista. Opetussuunnitelma on opiskelijan oppaan ohella tärkein keino välittää tietoa opiskelusta opiskelijalle. Opetussuunnitelma ohjaa myös oppilaitoksen opetus- ja muun henkilöstön toimintaa ja opetussuunnitelmaa käytetään esimerkiksi silloin kun yrityksiä informoidaan siitä, miten työssäoppiminen on järjestetty. (Vaasan ammattiopiston opetussuunnitelman yhteinen osa 2003: 4)

Oppilaitoksen opetussuunnitelmassa on aina kaksi osaa: opetussuunnitelman yhteinen osa jossa erillinen aikuiskoulutuksen osa ja tutkintokohtainen osa. Yhteiseen osaan on kerätty kaikki ne asiat, jotka koskevat kaikkia opiskelijoita ja kaikkia tutkintoja. Aikuiskoulutuksen osassa on asioita tarkasteltu ja täsmennetty vielä erityisesti aikuiskoulutuksen ja näyttötutkintojen näkökulmasta. Tutkintokohtaisessa osassa on kuvattuna ne periaatteet ja opinnot, jotka koskevat juuri sitä tutkintoa, jota opiskelija on opiskelemassa. Opetussuunnitelmat perustuvat aina ns. tutkinnon perusteisiin. Tutkinnon perusteissa on tarkasti kuvattuna koko tutkinto kaikkine koulutusohjelmineen ja ammattitaitovaatimuksineen. Opiskelija saa opetussuunnitelman omalta ryhmäohjaajalta. Opetussuunnitelman yhteiseen osaan liittyvät myös Vaasan ammattiopiston toimintaohjeet, opintojen arviointiasteikko ja todistusmerkinnät ja erityisopetuksen suunnitelma. (Emt.)

Ammatillisen koulutuksen tavoitteena tulee olla, että opiskelijalle kehittyy yleisiä kaikilla aloilla tarvittavia valmiuksia. Opetussuunnitelman yhteisen osan (2003: 4) mukaan kaikille aloille yhteinen ydinosaaminen on määritelty seuraavanlaisesti.

- Oppimistaidot
- Ongelmanratkaisutaidot
- Vuorovaikutus- ja viestintätaidot

- Yhteistyötaidot
- Eettiset ja esteettiset arvot

Vaikka yrittäjyyttä ei opetussuunnitelman yhteisessä osassa ole erikseen mainittuakaan, niin voidaan kuitenkin todeta näiden edellä mainittujen yhteisten ja yleisten valmiuksien olevan täysin samansuuntaisia tavoitteita yrittäjyyskasvatuksen sisällön ja päämäärien kanssa. Mitä yrittäjyyden sitten oikeastaan pitäisi olla ammatillisessa peruskoulutuksessa? Hyvä vastaus kysymykseen löytyy mielestäni Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman- ja näyttötutkinnon perusteista (1999-2001).

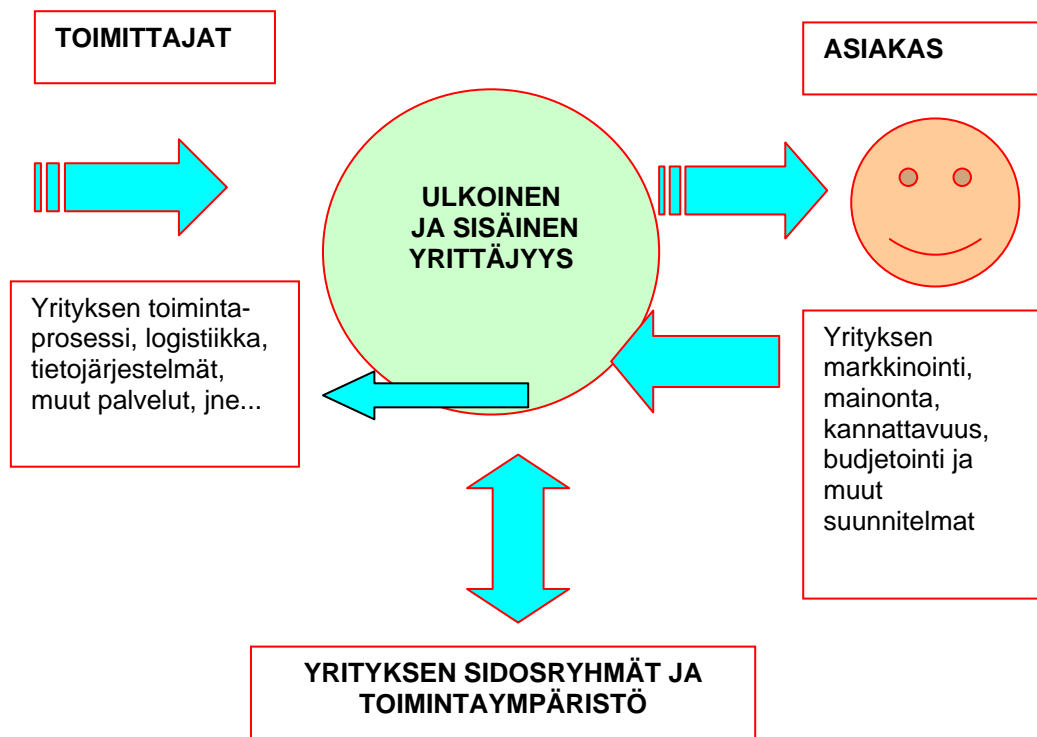
Yrittäjyydellä koulutuksessa ymmärretään laajasti yritteliäisyyden ja jokaisen yksilön yrittäjämäisten ominaisuuksien ja yritystoiminnan käynnistämiseen liittyvien valmiuksien kehittymistä. Yrittäjyyskasvatukseen osallistuvat kaikki koulutuksen piirissä työskentelevät. Yrittäjyyden kehittymisen tavoitteena tulee olla, että opiskelijasta kehittyy oma-aloitteinen, tunnollinen, rohkea, kekseliäs ja työtään arvostava työntekijä ja ammatinharjoittaja sekä yrittäjä.

Olen tässä luvussa tarkastellut yrittäjyyskasvatuksen malleja yleisellä tasolla sekä tarkemmin oppilaitostasolla. Oppilaitos- ja koulutusaloittaisessa tarkastelussa tulee mielestäni selvästi esille erilaiset kulttuurit ja toimintaympäristöt. On monia tapoja tehdä ja toteuttaa esimerkiksi yrittäjyyskasvatusta ammatillisessa koulutuksessa. Olen raapaissut vasta pintaa. Työn edetessä olen havainnut sen, miten monipuolisesti ja luovasti asioita voidaan käytännössä toteuttaa.

4 YRITTÄJYYSOPINTOJEN KEHITTÄMINEN

4.1 Orientaatio ja ydinalueet

Vapaasti valittavien yrittäjyysopintojen laajuus on yhteensä viisi opintoviikkoa. Käytännössä opinnot toteutetaan yhden opintoviikon jaksoissa. Opintoihin voi sisältyä myös virtuaalijaksoja, esimerkiksi oma alustava liiketoimintasuunnitelma voidaan toteuttaa virtuaalisesti. Seuraavassa kuviossa esitän opintojen keskeiset sisällöt orientaation muodossa. Punainen kehys kuvastaa yrittäjyyden merkitystä voimavarana ja ”supertuotannontekijänä” koko prosessissa kaikessa yritystoiminnassa ja toiminnan suunnittelussa. Orientaatioperusta rakentuu perinteiseen näkemykseen yritystoiminnasta toimintaprosessina tai toimintamallina, jossa yritys kuvataan esimerkiksi osana laajempaa taloudellista järjestelmää.

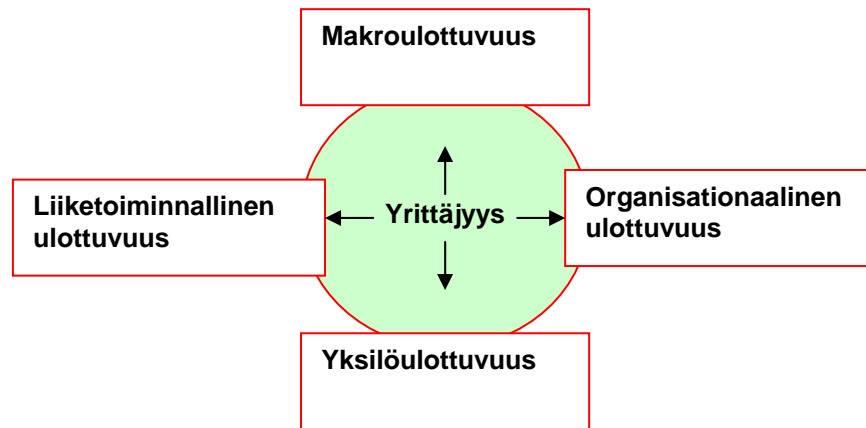

Kuvio 3. Orientaatioperusta

Oleellista on mielestäni ymmärtää yrittäjyyden laajempi merkitys kaikessa toiminnassa ja suunnittelussa. Moderni, nykyaikainen liiketoiminta rakentuu lähes poik-

keuksetta yhteistyöhön muiden sidosryhmien kanssa ja etenkin yhteistyö erilaisten toimittajien (tavarantoimittajat, palvelujen toimittajat) kanssa on kokonaisuuden kannalta ratkaisevaa.

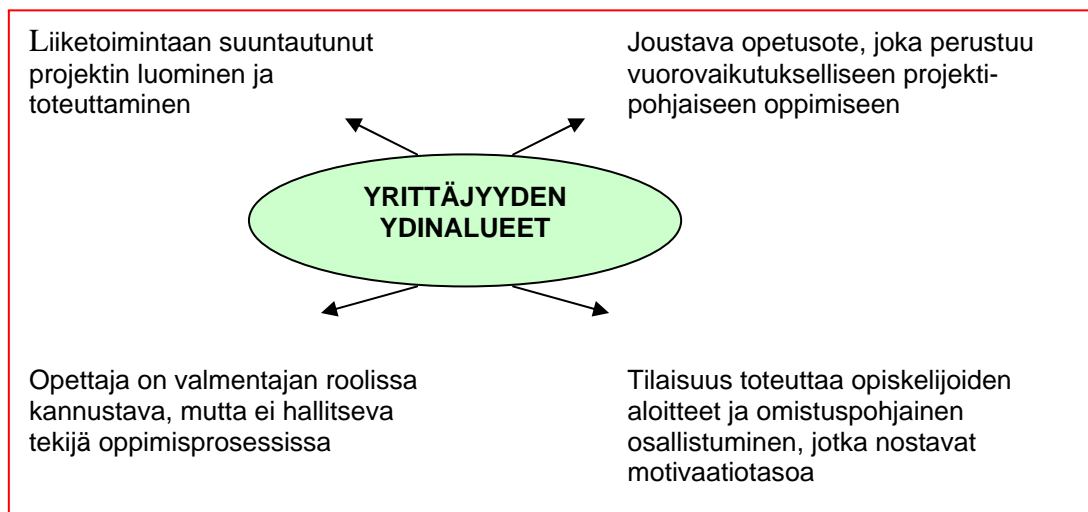
Yrittäjyyden opetuksen sisällöllinen alue on paljon laajempi kuin perinteinen yritystoiminnan tai kaupallisten aineiden opetus. Esimerkiksi liiketoiminnan harjoittamiseen ja suunnitteluun liittyvä koulutus on vain pieni osa yrittäjyyskasvatuksen sisällöllisestä kokonaisuudesta. Yrittäjyyskasvatuksen sisällöllistä kokonaisuutta tai ulottuvuuksia voidaan tarkastella esimerkiksi graafisesti perustuen seuraavaan esitykseen yrittäjyyden ulottuvuuksista.

Kuvio 4. Yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjyyden kokonaisuus opetuksessa (Ristimäki 2002: 40-42)

Vesalaisen (1997) mukaan *makroulottuvuuden* eri osa-alueet, kuten yrittäjyys kansantaloudessa, pk-yrityskenttä, yrittäjyyskulttuuri ja verkostoituminen auttavat ymmärtämään yrittäjyyden syntymistä ja yrittäjyyden merkitystä tai aikaansaannoksia koko yhteiskunnassa. Tieto lisääntyy ja asenteet yrittäjyyttä kohtaan muuttuvat luulosta enemmän tietoon perustuviksi. *Liiketoiminnallisen* ulottuvuuden ja sisällön kautta voimme ymmärtää uuden liiketoiminnan syntymistä sekä uuden liiketoiminnan menestymiseen liittyviä kriteereitä ja faktoja. Liiketoiminta on vain yksi osa yrittäjyyskasvatuksen opetustoimintaa.

Organisationaalisen ulottuvuuden avulla voimme ymmärtää yrittäjyyden merkityksen kannattavan liiketoiminnan toteuttamisessa. Kyseessä on sellaiset yrittäjämäiset toimintamallit, jotka tehostavat yrityksen tai yhteisön toimintaa ja luovat siten kilpailukykyä. Yrittäjyyskasvatuksen organisationaaliseen ulottuvuuteen liittyvän opetuksen tehtävänä on esitellä yrittäjyyden organisoitumista sekä ulkoisen yrittäjyyden että eri yritysmuotojen kautta ja myös yrittäjyyden monimuotoisuutta korostaen. *Yksilöulottuvuus* avartaa näkemystämme yrittäjäominaisuuksien merkityksestä, yrittäjäksi ryhtymisen vaiheista sekä roolimalleista ja osaamisalueista, joita yrittäjän työ voi henkilölle asettaa. Yksilöulottuvuudessa tulee esille se, että yrittäjät ovat myös keskenään erilaisia. (Ristimäki 2002: 40-42, Vesalainen 1997)

Kuvio 5. Yrittäjyysopintojen ydinalueet (PK-Instituutti 2004: 3)

Käytännön toteutuksessa on huomattavaa, että opiskelijat tulevat eri koulutusaloilta ja jokaisella opiskelijalla on ehkä hieman erilainen käsitys yritystoiminnan käsitteistä ja ammattikulttuureista liittyen yrityksen tai organisaation toimintaan. Opintoihin liittyvät orientaatiot tulisi laatia yksinkertaisiksi ja käytännön elämään helposti sovellettaviksi. Opinnoissa korostuu jokaisen opiskelijan oman ja henkilökohtaisen vision suuntainen oppimisprosessi tai polku, jossa opettajan tehtävä on kannustaa ja ohjata kohti tavoitetta ja päämäärää. Opetuksessa tulisi huomioida elävä ja joustava opetusote, joka perustuu vuorovaikutukseen tai vuorovaikutukselliseen projektipohjaiseen oppimiseen. Kunkin opintojakson tavoitteena tulisi olla selkeä toiminnal-

linen tai vastaava konkreettinen tavoite. Opettajan on valmentajan roolissa kannustava, mutta ei hallitseva tekijä oppimisprosessissa.

Yrittäjyyskasvatus ei ole ainoastaan liiketoiminnallista opettamista. Ristimäen (2004) mukaan yrittäjyyskasvatus tulisi nähdä laajana, jokaista opettajaa koskevana toimintana, jossa päätarkoituksena on yrittäjämäisen toimintatavan ja yrittäjyyteen liittyvän identiteetin muodostamisen mahdollistaminen. Yrittäjyyskasvatuksessa liiketaloudellinen opetus on apukeino tämän tavoitteen saavuttamiselle. Yrittäjyyttä ei voi kenellekään syöttää, vaan yrittäjyydestä tulee antaa väritymätön ja neutraali kuva. Tavallinen yrittäjyys on kuitenkin kovaa arkea.

Opetusmenetelmien suhteen suosittelen yrittäjyysopintojen opettajatiimin kokoontumista ennen opintojen alkamista ja opintojen päättymisen jälkeen tai lukukausittain, sillä yksi yrittäjyysopintokokonaisuus vaatii kaksi lukuvuotta aikaa toteutuakseen kokonaisuudessaan (5 ov). Ratkaisevaa on myös opiskelijoiden sitoutuminen kokonaisuuden suorittamiseen. Erillisinä palikoina kurseja tuskin voidaan edes tarjota. Eri syistä johtuen opiskelijat voisivat ehkä suorittaa myös yksittäisiä osia kokonaisuudesta.

4.2 Punainen lanka eli yrittäjämäinen oppiminen

Yrittäjämäinen oppiminen ei ole missään tapauksessa yksin yrittämistä tai vastaavaa sooloilua, vaan nimenomaan sosiaalista toimintaa ja usein ryhmässä toimimista. Todellisen työelämän vaatimukset ja tulevaisuuden kehityspiirteet on otettava huomioon opetuksen toteuttamisessa. Oppijan tulee siis oppia työskentelemään mahdollisimman aidoissa toimintaympäristöissä jo opiskelun aikana. Hirven mukaan (1992: 31-31) uudenlaista oppimiskäsitystä yritetään toteuttaa tai oikeastaan olosuhteista johtuen joudutaan toteuttamaan vanhoissa rakenteissa. Ammatillinen koulutus on edelleen oppilaitosmuotoista, mutta koulutusta voi kuitenkin toteuttaa monin eri tavoin käytännönläheisesti ja luovasti. Yrittäjämäisessä oppimisessä tämä pyrkimys on syytä erityisesti tiedostaa.

Yrittäjämäisen oppimisen piirteitä voidaan kuvata esimerkiksi Allan Gibbin mukaan teoksessa *Yrittävä elämänsenne* (Luukkainen & Wuorinen 2002: 162) seuraavasti vertaamalla yrittäjämäistä oppimista perinteiseen oppimiseen.

Taulukko 4. Yrittäjämäinen oppiminen verrattuna perinteiseen oppimiseen.

Perinteinen oppiminen	Yrittäjämäinen oppiminen
Oppiminen ainoastaan opettajalta	Opitaan toinen toiselta
Passiivinen rooli kuuntelijana	Tekemällä oppiminen
Oppiminen kirjoitetuista teksteistä	Oppiminen keskustelujen ja väittelyjen kautta
Oppiminen opettajan luomien kokonaisuuksien kautta	Oppiminen löytämisen ja omien kokeilujen kautta
Oppiminen yhden henkilön palautteesta (opettaja)	Oppiminen usean henkilön palautteesta tai reaktiosta
Oppiminen hyvin organisoidussa ja aikataulutetussa ympäristössä	Oppiminen joustavassa, epämuodollisessa ympäristössä
Oppiminen ilman välittömiä tavoitteita	Oppiminen selkeiden tavoitteiden alaisena
Toisilta kopiointi ei toivottua	Opitaan myös toisilta lainatusta
Pelätään virheitä	Opitaan virheistä
Opitaan muistiinpanoista	Opitaan ratkaisemalla ongelmia

Luovuuden, rohkeuden ja yrittäjyyden tyypillisiä esteitä ovat juuri yhden tai ainoan ”oikean” vastauksen etsiminen opettajan esittämään kysymykseen ja sitä kautta helposti loogisuuden ylivoimaisuus nujertaa mielikuvituksen käytön tai luovuuden. Tämä johtaa ohjeiden ja sääntöjen sokeaan noudattamiseen, jatkuvaan käytännöllisyyden vaatimukseen, jossa esimerkiksi leikkiminen nähdään vain ajanhukkana. Korostetaan erikoistumista, vältetään moniselitteisyyttä, pelätään ”tyhmältä näyttämistä”, pelätään virheitä ja epäonnistumisia tai uskotaan, että ”minä en ole luova”. (Luukkainen & Wuorinen 2002: 163)

Seuraavassa taulukossa esitän niitä opettajan toiminnan tai toimintatapojen olennaisia eroja, joihin olisi syytä kiinnittää erityistä huomiota yrittäjyyskasvatuksessa ja yleensä kokonaisvaltaisuutta tai laaja-alaisuutta edellyttävässä oppimisen ohjauksessa. Yhteenvedon pohjana on Tampereen yliopiston professori Viljo Kohosen esittämä malli teoksessa *Yrittävä elämänsenne* (Luukkainen & Wuorinen 2002: 128-130). Mallissa vertaillaan perinteisen ja kokonaisvaltaisen opetusmallin eroavaisuuksia. Perinteinen opetusmalli nähdään

lähinnä tiedon jakamisena ja kokonaisvaltainen malli nähdään erityisesti oppimisen ohjaamiseen painottuvana mallina.

Taulukko 5. Opetuksellisia ratkaisuja ja oletuksia perinteisessä ja kokonaisvaltaisessa opetusmallissa. (Luukkainen & Wuorinen 2002: 129)

Opetuksellisia ratkaisuja ja oletuksia	Perinteinen opetusmalli	Kokonaisvaltainen opetusmalli
<i>Ihmiskäsitys</i>	Ulkoa päin ohjattu	Itseohjautuva
<i>Tiedonkäsitys</i>	Faktoja esitetään varmana, tiedon soveltaminen ja tehtävien ratkaisu ohjatusti	Tiedon rakentuminen prosessissa (konstruktivismi), ongelmien tunnistaminen, omat ratkaisut
<i>Oppimiskäsitys</i>	Behavioristinen oppimispsykologia	Sosiaalinen konstruktivismi ja humanistinen teoria
<i>Valtasuhde ja opettajan rooli</i>	Opettajan arvovalta-asemaa korostava, tiedon ja kokemuksen siirto	Oppimisen ohjaaja, jäsentäjä ja tukija; itsekin myös oppija oppijoiden joukossa
<i>Oppimisprosessin kontrolli</i>	Opettajan jäsentämä ja kontrolloima oppiminen	Oppijan vastuun ja itsenäistyvän oppimisen pyrkimys
<i>Oppijan rooli</i>	Oppilas tiedon passiivisena vastaanottajana, yksilöllinen työskentely	Aktiivinen, vastuullinen osallistuminen prosessiin, yhteistoiminnallinen oppiminen korostuu
<i>Opetussuunnitelma-ajattelu</i>	Oppiaineksen jakotus, etukäteen määrätyt sisällöt	Oppijan kokemusmaailmaa hyödyntävä väljempi OPS
<i>Oppijan oppimiskokemukset</i>	Kognitiivisen asiatiiedon, käsitteiden ja taitojen oppiminen, sisältö- ja tuotospainotteisuus	Oppimis- ja vuorovaikutustaitojen oppiminen tiedollisen oppimisen ohella, prosessin korostus
<i>Motiivitekijät</i>	Ulkoiset: palkkiot ja pakotteet	Sisäiset: tyydytys, pätevyyden tunne
<i>Arviointi</i>	Tuotoksen korostus: tavoitekriteerit, myös suhteellinen arviointi	Prosessin pohtiminen: itsearviointi, tavoitepohjainen arviointi

Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on itseohjautuva ja vastuullinen kansalainen. Itseohjautuva henkilö on sellainen ihminen, jota voisi kutsua myös yrittäväksi ihmiseksi. Samat ominaisuudet tai piirteet kuvaavat näitä ihmistyyppejä. Näiden ominaisuuksien yhteisenä piirteenä on oma-aloitteinen itsestä huolehtiminen. Yhteisiä piirteitä yrittäjämäiselle oppimiselle ovat juuri oma-aloittei-

nen itsestä huolehtiminen sekä se, että oppiminen on oppijan oman toiminnan tulosta. Sanotaan, että 99 % oppimisesta tapahtuu virheistä. Tavoitteena tulee olla turvallisen hengen luominen oppimistilanteessa. Tarvitaan ehkä myös asennemuutosta; oppiminen onkin laadullista jatkuvaa muutosta eikä pelkäämään määrällinen prosessi. Oppimisen tulee olla luonnollisesti myös haasteellista. (Luukkainen & Wuorinen 2002: 132-133)

Sosiaalinen vuorovaikutus on oppimisen keskeinen komponentti. Kaikki sosiaalinen vuorovaikutus ei edistä oppimista, mutta parhaimmillaan yhteistoiminnallinen oppiminen aktivoi tehokkaasti oppijan ajatteluprosesseja. Yhteistoiminnallinen oppiminen on oppimisen kannalta tehokasta, mikäli ryhmän jäsenet toimivat aktiivisesti oppimistehtävän parissa esitellen omia ajatuksiaan, kommentoiden ja keskustellen ryhmän jäsenten esittämistä ajatuksista ja kehittäen uusia ratkaisuja oppimistehtävään yhdistellen ryhmän kaikkien jäsenten tietämystä. Näin pyritään edistämään ryhmän moninaisen tietämyksen avulla myös yksittäisen oppijan tiedollisia prosesseja. (<http://wwwedu.oulu.fi/okl/lo/kt2/wwwpro.htm>)

Aihepiirisuunnitelmien työnimet ovat alustavan luonnoksen (5.4.2005) mukaisia. Lopulliset otsikot tulee sopia yhteistyössä myöhemmin sellaisen opettajatiimin kanssa, joka myös sitoutuu hankkeen toteuttamiseen ja kehittämiseen. Pääasia on laatia keskeiset sisällöt aihepiireille. Yleisenä ohjeen olkoon, että ei ahdetta suunnitelmiin liikaa sisältöä eli pyritään riittävän väljiin suunnitelmiin (vrt. yrittäjämäinen oppiminen). Oleellista on se, miten opitaan. Tavoite ja sisältö kulkevat aihepiirisuunnitelmissa rinnakkain. Tärkeintä koko prosessissa on oppiminen! Se on myös yrittäjyyden vanhin muoto.

Vapaasti valittavien yrittäjyysopintojen lopulliset aihepiirisuunnitelmat laaditaan keväällä 2006 välittömästi tämän kehittämishankkeen esittelyn jälkeen. Tämän työn tarkoituksena oli kartoittaa käyttökelpoisia menetelmiä ja toimintatapoja yrittäjyysopintojen toteuttamisessa. Johtopäätöksissäni otan tarkemmin kantaa siihen, miten olen mielestäni työni tavoitteet saavuttanut.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän kehittämishankkeen tutkimuskohteena oli yrittäjäyysopintojen kehittäminen ammatillisella toisella asteella Vaasan ammattiopistossa. Tarkastelen johtopäätöksissäni aluksi tutkimuksen eli kehittämishankkeen keskeisiä pääkysymyksiä. Lopuksi esitän kehittämishankkeen tulokset, johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset.

Tämän kehittämishankkeen tarkoituksena oli selvittää aluksi ammatillisen koulutuksen, koulutuksen toimintaympäristön ja siihen liittyen myös ammatillisen opettajuuden roolin muutosta. Tämä osa liittyy kehittämishankkeen varsinaiseen teoreettiseen pohdintaan. Muutokset näkyvät hyvinkin konkreettisina ammatillisen koulutuksen arjessa ja toimintaympäristöissä. Ammatillinen koulutus on 1990-luvun loppupuolella muuttunut perusteellisesti. Ensinnäkin kaikki ammatillinen koulutus on muuttunut kolmivuotiseksi (120 opinto-viikkoa). Toiseksi koulutukseen sisältyy vähintään puolen vuoden (20 opintoviikon) työssäoppimisen jakso, joka toteutetaan yhdessä alueen yritysten kanssa. Kolmanneksi ammatillinen peruskoulutus antaa opiskelijoille mahdollisuuden pyrkiä opiskelemaan korkeakoulututkintoa.

Rinnakkaiskorkeakoulujärjestelmän rakentaminen oli yksi 1990-luvun merkittävimpiä koulutuspoliittisia uudistuksia. Samoihin aikoihin oppilaitoksilta ja koko oppilaitosverkostolta on alettu vaatia yhä enemmän tehokkuutta ja taloudellisuutta. Nämä seikat ovatkin osaltaan vaikuttaneet siihen, että 1990-luvulla eriytyneistä oppilaitoksista ryhdyttiin muodostamaan laaja-alaisia tai monialaisia koulutuskonserneja. Vaasan ammattiopisto syntyminen 1990-luvulla ja kehittyminen alueen johtavaksi toisen ammatillisen toisen asteen oppilaitokseksi noudattaa hyvinkin tyypillisesti edellä mainittuja valtakunnallisia muutospolkuja. Oppilaitoksen toiminnassa on näkynyt viime vuosina voimakas kehityspanos, jatkuva uudelleen organisoituminen sekä nopea sopeutuminen toimintaympäristön muutoksiin.

Ammatillisen koulutuksen kansallisesta kehittämisestä vastaavat opetusministeriö ja opetushallitus yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa. Tarve ammatillisen koulutuksen kehittämiseen nousee yhteiskunnan ja työelämän muutoksista sekä yleensä erilaisista kehittämistarpeista. Ammatillisen koulutuksen kansallinen kehittäminen pitää sisällään moninaisia koulutuspoliittisia linjauksia, sekä käytännön kehittämis-

toimenpiteitä. Näitä toimenpiteitä ovat olleet esimerkiksi lainsäädännön uudistaminen, oppilaitosverkoston, tutkintojen, opetussuunnitelmien ja opetuksen kehittäminen sekä työelämäyhteyksien kehittäminen.

Suurimman haasteen ammatilliselle koulutukselle asettaa juuri työelämän ja sitä kautta ammattien jatkuva muutos. Ammatillisen koulutuksen tärkein tehtävänä on kouluttaa nuoria tulevaisuuden haasteisiin ja tehtäviin. Koulutuksen sisältöjä ja tavoitteita on jatkuvasti arvioitava uudelleen. Kouluttautumisella on pitkälti vastaavanlainen myönteinen vaikutus sekä yksilötasolla, että laajemmin koko yhteiskunnan tasolla. Koulutuksen ja osaamisen rooli on selvästi kasvussa samalla kun työvoima vanhenee suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle.

Myös ammatillisen opettajan toimenkuva on ammatillisen koulutuksen muutoksessa selvästi laaja-alainen. Esimerkiksi opetussisällöt ovat muuttuneet ja laajentuneet, samoin kasvatustehtävät ja muut kuin opetukseen liittyvät tehtävät ovat lisääntyneet. Opettajat joutuvat entistä enemmän ottamaan osaa koulutuksen suunnitteluun sekä erilaisiin kehittämishankkeisiin, kuten esimerkiksi työssäoppimisen valvontaan ja näyttöjen kehittämiseen. Opettajan muiden tehtävien lisääntyminen on ollut tyypillistä juuri ammatillisessa koulutuksessa. Varsinkin ammatillisen opettajan on oltava erityisen laaja-alainen, sillä opettajan on hallittava sekä kasvatukselliset periaatteet että laaja-alainen ammatillinen sisältö. Monialaisessa ammatillisessa oppilaitoksessa koulutusalat ovat laajoja ja sisältävät useita eri ammattialoja.

Kehittämishankkeeni toisessa kysymyksessä oli tarkoitus selvittää, ”Mitä malleja yrittäjyyskasvatuksessa yleensä käytetään ja miten yrittäjyysopintoja toteutetaan Vaasan ammattiopistossa?” Yrittäjyysopintojen toteutuksessa näyttäisi olevan mahdollisuuksia lähes rajattomasti. Useilla koulutusaloilla yrittäjyys on integroitu ammatillisiin opintoihin ja koulutusohjelman mukaisiin suuntautumisopintoihin. Oppilaitoksissa on usein kehitetty myös aivan erillisiä yrittäjyysopintoja sekä pakollisia että vapaasti valittavia opintoja. Eri koulutusaloilla on omat historialliset kehityspolunsa ja kulttuurinsa, jossa yrittäjyys ja yrittäjyysopintojen rooli nähdään ehkä hieman eri tavalla. Harjoitusyritystoimintaa sekä NY-toimintaa kokeillaan useissa oppilaitoksissa. Ammatillisilla oppilaitoksilla on myös perinteisesti omaa kouluyritystoimintaa, mikä helposti unohtuu uusien muotivirtausten vallatessa alaa.

Vaasan ammattiopistossa yrittäjyys sisältyy ammatillisiin perusopintoihin sekä valinnaisiin opintoihin opiskelijan valinnoista ja koulutusohjelmasta riippuen. Yrittäjyys tulee esiin myös läpäisyperiaatteella eri koulutusaloilla ja perustutkinnoissa. Työssäoppiminen ja siihen liittyvä yhteistyö elinkeinoelämän kanssa koetaan tärkeänä ja usein hyvin konkreettisena sekä hyödyllisenä oppilaitoksen että opiskelijan kannalta. Työssäoppimisjaksot antavat opiskelijalle juuri niitä valmiuksia, mitä yrittäjyyskasvatuksessakin arvostetaan, eli itsenäisyyteen liittyviä asioita kuten aloitteellisuutta, itseluottamusta ja itsenäistä työskentelyä. Seuraavassa taulukossa kokoaan yhteen eri koulutusaloilta saamani kommentit siitä, miten yrittäjyysopintoja on Vaasan ammattiopistossa toteutettu ja siitä miten yrittäjyys ilmenee oppilaitoksen toiminnassa.

Taulukko 6. Yrittäjyyskasvatuksen toteutusmalleja Vaasan ammattiopistossa

Oppilaitos	Mallin kuvaus	Keskeisin sisältö/vahvuudet
Vaasan ammattiopisto	Yrittäjyyttä opiskellaan ammatillisissa perusopinnoissa sekä valinnaisissa opinnoissa että läpäisyperiaatteella ja yrittäjämäistä toimintatapaa harjoitellaan myös koulutusohjelman mukaisissa opinnoissa ”alan ammattilaiseksi” kasvamisessa. Ammattiopistossa korostuu vahvasti ”kouluyritystoiminta”, yhteistyö elinkeinoelämän kanssa, kilpailutoiminta, kansainvälisyys, tekemällä oppiminen, työssäoppiminen ja maksullinen palvelutoiminta.	”Kouluyritystoiminta” osana opetusta kaikilla koulutusaloilla: Studio Parcos, Hotelli Silveria, Kirjakauppa ja monipuolinen maksullinen palvelutoiminta. Aktiivinen osallistuminen kilpailutoimintaan sekä modernit oppimisympäristöt.

Ilmeisesti myös ammatillisten opettajien käsitys yrittäjyyskasvatuksesta on muuttunut. Yrittäjyyden edistämisen ja yleensä yrittäjyyskasvatuksen alueen ymmärtämisessä on tapahtunut kehitystä sitä mukaa kun yrittäjyyskasvatusta toteuttavien opettajien yrittäjyyskasvatustietoisuus on lisääntynyt. Yrittäjyyskasvatuksen tavoit-

teet ja päämäärät ymmärretään nykyisin laajana kasvatukseen liittyvänä ilmiönä. Yrittäjyyskasvatusta pidettiin aluksi lähes synonyyminä kaupallisten aineiden opettamiselle. Esimerkiksi juuri näin on tapahtunut usein kauppaoppilaitoksissa. Valitettavasti yhä tänäkin päivänä osa opettajakunnasta näkee nämä kaksi asiaa, yritystoiminnan opettamisen ja yrittäjyyskasvatuksen yhtenä ja samana asiana. Todellista aitoa ja merkittävää yrittäjyyttä tukevaa kehitystä tapahtuu yrittäjyyteen sosiaalis-tavissa yhteisöissä tai oppilaitoksissa. Yrittäjyyden kehittäminen on näin ollen koko työyhteisön projekti, johon kasvetaan ja jossa kehitytään yhdessä ja yhteisöllisesti. Oppilaitokseen tulisi pyrkiä luomaan yrittäjyyskasvatuksellinen kulttuuri ja toimintamalli ”yrittävä koulu”, jossa opiskelijat ovat ”yrittäjiä”.

Kehittämishankkeen tavoitteena oli myös selvittää sitä, ”Millaiset menetelmät, aihepiirisuunnitelmat ja toimintatavat olisivat käyttökelpoisia vapaasti valittavien yrittäjyysopintojen toteuttamisessa?” Tavoitteena oli laatia kokonaisuus, jossa vapaasti valittavien yrittäjyysopintojen laajuus tulisi olemaan yhteensä viisi opintoviikkoa. Yrittäjyysopinnot muodostuvat alustavan suunnitelman mukaan kolmesta hieman toisistaan poikkeavasta aihepiiristä, joita ovat: Oma yritys 2 opintoviikkoa, Oma yritys tunnetuksi 2 opintoviikkoa ja Oma yritys näkyväksi 1 opintoviikko.

Käytännössä nämä opinnot olisi toteutettava yhden opintoviikon jaksoissa johtuen periodijaksotuksesta, joka koskee koko toisen asteen koulutusta Vaasassa. Opintoihin voisi sisällyttää myös virtuaalijakson. Opintokokonaisuudesta olisi mielestäni vielä hyvä laatia yhteinen orientaatioperusta eri kokonaisuuksista vastaavien opettajien kesken. Näin varmistettaisiin ”punaisen langan” säilyminen opintokokonaisuuden toteutuksessa. Opintojen keskeinen periaate on ”tekemällä taitajaksi” eli painotus on selkeästi tekemällä oppimisessa eli yrittäjämäisessä oppimisessa.

Aihepiirisuunnitelmissa tulisi näkyä yrittäjämäisen oppimisen piirteitä. Opetuksessa olisi suosittava kokonaisvaltaista opetusmallia eli myös opettajan tulee ”poisoppia” perinteisestä oppimismallista. Yrittäjämäinen oppiminen on toisilta oppimista, tekemällä oppimista, virheistä oppimista, mutta kuitenkin selkeiden tavoitteiden alaisena oppimista. Yhteisiä piirteitä yrittäjämäiselle oppimiselle ovat juuri oma-aloitteinen itsestä huolehtiminen sekä se, että oppiminen on oppijan oman toiminnan tulosta. Kokonaisvaltainen opetusmalli tukee osaltaan opetuksellisia ratkaisuja yrittäjämäi-

sessä oppimisessa, jossa tarvitaan kokonaisvaltaisuutta ja laaja-alaisuutta oppimisen ohjauksessa.

Lopuksi tarkastelen kehittämishankkeeni tuloksia. Mielestäni olen onnistunut ratkaisemaan melko hyvin kehittämistehtäväni. Työskentelyni on ollut pitkälti alustavaa selvitystyötä ja siihen on sisältynyt teoreettistakin pohdintaa. Tutkimuksen tarkoitus oli pääasiassa kartoittava. Teoreettinen osa on selkiyttänyt kehittämistyön tarkoitusta ja se on auttanut myös tiedon jäsentämisessä. Ammatillisen koulutuspalvelun kehittämisessä suositaan luonnollisesti pragmaattista lähestymistapaa ja toimintaa. Kehittämiskohteita on samanaikaisesti useita, mutta resursseja on vain rajallisesti. Käytännön tuloksia on saatava aikaiseksi ja pelkkä teoreettinen pohdinta ei ole kovin mielekästä. Ammatillisessa kouluorganisaatiossa oleellista on tiedon soveltaminen käytäntöön.

Mielestäni olen onnistunut kokoamaan kehittämishankkeeseeni sellaista tietoa ja teoriaa, joka palvelee yrittäjyysopintojen kehittämistä ehkä vuosien kuluttuakin. Uutta tietoa ja kokemusta yrittäjyyskasvatuksesta tulee kuitenkin julkisuuteen jatkuvasti ja yhteiskuntapoliittisestikin aihe on erittäin ajankohtainen. On huomattava, että vasta viime vuosina on alettu tutkia ja pohtia kasvatuksen ja koulutuksen merkitystä ja osuutta yrittäjäksi kasvamisessa. Esimerkiksi EU-maista Suomi on ainoa maa, joka on kaikilla koulutusasteilla sitoutunut yrittäjyyskasvatukseen.

Mielenkiintoista ja hyödyllistä oli saada tarkempaa tietoa muiden koulutusalojen ratkaisuista yrittäjyysopintojen toteutuksessa. Näin sain muodostettua huomattavasti tarkemman kokonaiskuvan siitä, miten yrittäjyys ilmenee koko oppilaitoksen toiminnassa. Myös aiheeseen liittyvä koulutus, vierailut ja keskustelut muiden kollegojen kanssa ovat antaneet paljon uusia ajatuksia aiheeseen liittyen. Esimerkiksi NY-toiminnan aloittaminen oppilaitoksessamme näyttää nyt melko selvältä.

Uskoisin myös, että keväällä 2006 oppilaitoksessamme toteutettava NY 24 h-leiri ja siihen liittyvä opettajien yrittäjyysseminaari tuo koulutuslallemme selvästi lisäarvoa yrittäjyyskasvatuksen osaamisessa. Huhtikuun viimeisestä viikonlopusta on tulossa intensiivinen kokemus sekä ohjaajille, että leirille osallistuville opiskeli-

joille. ”Vuorokausi yrittäjänä” on yksi uusi malli yrittäjyyskasvatuksen alueella, nähtäväksi jää toimiiko se Vaasan ammattiopistossa.

Yrittäjyysopintojen ja yrittäjyyskasvatuksen kehittämisessä pätevät saman periaatteet koulutusalaista tai perustutkinnosta riippumatta. Erilaisissa ammatillisissa oppilaitoskulttuureissa samat asiat ilmenevät vain niin monin eri tavoin. On hyvä ymmärtää ja kunnioittaa erilaisuutta rakentavasti. Oppilaitoksessamme on otettava huomioon lisäksi kaksikielisyys ja monikulttuurisuus. Tässä kokonaisuudessa olisi jokaisella jotakin annettavaa toiselle. Sosiaalinen vuorovaikutus on oppimisen keskeinen komponentti. Yhteistoiminnallisuuden merkitys korostuu näin selvästi yrittäjyyskasvatuksen toteutuksessa.

Kehittämishaasteena näkisin edellä kuvatun moninaisuuden hyödyntämisen yleensä oppilaitoksen toiminnassa ja erityisesti yrittäjyyskasvatuksessa. Meidän vaasalaisten ei tarvitse mennä merta edemmäksi kalaan. Yhteistyön kehittäminen ja syventäminen omassa jatkuvasti kehittyvässä ja muuttuvassa monialaisessa ammatillisessa koulutus konsernissa tarjoaa riittävästi haasteita lähitulevaisuuteen. Yrittäjyyskasvatuksessa olemme jo saavuttaneet jotakin, ehkä merkittäviäkin tuloksia. Ainakin valtakunnallisiin toteutusmalleihin verrattuna oppilaitoksen toiminta näyttäisi olevan oikean suuntaista omine erityispiirteineen.

Todellisena jatkohaasteena näkisin yhtenäisemmän yrittäjyyskasvatuksellisen kulttuurin ja toimintamallin luomisen koko oppilaitokseen. Lopuksi totean vielä kerran, että todellista aitoa ja merkittävää yrittäjyyttä tukevaa kehitystä tapahtuu yleensä vain yrittäjyyteen sosiaalistavissa yhteisöissä tai oppilaitoksissa. Miten tähän tavoitteeseen päästään? Se onkin sitten jo laajemman kehittämishankkeen paikka ja sen hankkeen tulisi koskettaa koko oppilaitoksen henkilöstöä.

LÄHTEET

Flash Eurobarometer. Entrepreneurship, November 2001.

Hirvi, Vilho (1992). Alustus Oppimiskeskusseminaarissa Tampereella 24.11.1992. Ammattikasvatushallinnon koulutuskeskuksen julkaisuja. 1/1993. Toim. Liisa Niinikangas. Tampere.

Jarnila, Rauno (2000). Menestyvän oppilaitoksen profiilit. Teoksessa: Ammattikasvatuksen haasteet 2000, 179-188. Toim. Juhani Honka, Pekka Ruohotie, Antti Suvanto & Lea Mustonen. Hämeen ammattikorkeakoulu, julkaisu D: 125. Hämeenlinna.

Kuusi, Heli (1999). Ammatin aika –kampanja käyntiin. Hallinto 2, 13-15 .

Kärki, Sirkka-Liisa (1999). Ammatillisen koulutuksen kehittäminen. Teoksessa: Ammatillisen koulutuksen arvostus Euroopassa ja Suomessa: Ammattiin ja jatko-opintoihin toiselta asteelta, 77-91. Toim. Johanna Lasonen. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto.

Lehtisalo, Liekki (1998). Suomalainen sivistys ja sivistyspolitiikka. Juva: WSOY.

Luukkainen, Olli & Wuorinen, Jarkko (2002). Yrittävä elämänsäsenne. Kasvaminen yksilönä ja yhteisönä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Luoma, Raimo (2003). Harteilla Suomen tulevaisuus. Hallitus aikoo pelastaa Suomen houkuttelemalla yhä useamman yrittäjäksi. Vaikea tehtävä on annettu monitoimimies Raimo Luomalle. Helsingin Sanomat D6, 7.9.2003.

Nuorisobarometri 2004. Terhi-Anna Wilska (toim.). Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 28. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkumusseura, julkaisuja 44. Helsinki 2004: Edita.

Nurmi, Veli (1981). Maamme koulutusjärjestelmä. Porvoo: WSOY.

Opetushallitus (2000a). Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Liiketalouden perustutkinto: Merkonomi. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus (2000b). Kohti uutta opettajuutta toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Skenaariot opettajan työn muutoksesta ja opettajien koulutustarpeista vuoteen 2010. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakointihankkeen (OPEPRO) selvitys 10. Toim. Juhani Honka, Lasse Lampinen & Ilkka Vertanen. Helsinki: Opetushallitus.

PK-Instituutti (2004). Yrittäjyys: opetusaineisto 14-19 -vuotiaille. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.

Rauhala, Pentti (1993). Ammatti ja kvalifikaatiot 1990-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa: Ammattitaito ja ammatillinen kasvu, 15-29. Toim. Anneli Eteläpelto & Raija Miettinen. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Rinne, Risto & Eeva Salmi (1998). Oppimisen uusi järjestys. Uhkien ja verkostojen maailma koulun ja elämänmittaisen opiskelun haasteena. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Ristimäki, Kari (2002). Yrittäjyyskasvatus. Yrittäjyyttä ja kasvatusta. Helsinki: TAT-palvelu Oy.

Ristimäki, Kari (2004). Yrittäjäksi identifioituminen. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus nuorten yrittäjyyteen liittyvän identiteetin kehityksestä. Acta Wasaensia No 130. Liiketaloustiede 51. Johtaminen ja organisaatiot. Vaasa.

Souri, Liisa. Aina kannattaa yrittää seminaari 22.-24.11. 2004. Silja Symphony. Opetusalan Ammattijärjestö.

Suomen yrittäjät (2005). Sata mallia yrittäjyysopetukseen. Saatavissa 21.6.2005:<http://www.yrittajat.fi/yrittajyyskasvatusmallit>.

Stähle, Pirjo (1995). Oppiva organisaatio – menestyksen ehto. Aikuiskasvatus 1, 11-13.

Vaasan ammattiopiston opetussuunnitelman yhteinen osa. Ammatillisen koulutuksen lautakunta hyväksynyt 9.12.2003.

Vertanen, Ilkka (2002). Ammatillinen opettajuus vuonna 2010. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen opettajan työn muutokset vuoteen 2010 mennessä. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Vesalainen, J. (1997). Yrittäjyys. Teoksessa johtaminen ja organisaatiot -perusteet. Vaasan yliopisto. Johtamisen laitos. Julkaisematon.

Väärälä, Reijo (1995). Ammattikoulutus ja kvalifikaatiot. Acta Universitatis Lapponiensis nro 9. Lapin yliopisto.

www-lähteet:

<http://www.wedu oulu.fi/okl/lo/kt2/wwwpro.htm> (katso lähde 27.6.05)

<http://www.yrittajat.fi/sy/home.nsf/www/satamalla> (katso lähde 22.3.06)

<http://www.vao.fi/Default.aspx?id=418812> (katso lähde 22.3.06)

LIITE 1: Yrittäjyysopintojen kehittämiseen liittyvä kysely

YRITTÄJYYTTÄ OPETUSSUUNNITELMIIN

Kysely yrittäjyyskasvatuksen toteuttamismalleista eri koulutusaloilla

Tämä kysely liittyy yrittäjyysopintojen kehittämiseen Vaasan ammattiopistossa Liiketalouden ja viestinnän koulutusosalalla. Opintojen kehittämisen tavoitteena on tarjota vapaasti valittavia yrittäjyysopintoja myös muiden koulutusalojen opiskelijoille. Yrittäjyysopinnot antavat opiskelijalle valmiuksia oman yritystoiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Opintojen punainen lanka on tekemällä taitajaksi.

Pyydän sinua ystävällisesti vastaamaan muutamaan kysymykseen, jotka liittyvät oman koulutusalasi yrittäjyysopintoihin. Vastaa lyhyesti eli vain oleellinen mukaan tekstiin.

Vastaajan taustatiedot:

Nimi:

Yhteystiedot:

Kysymykset: (1-3)

Kuvaile lyhyesti, miten yrittäjyyskasvatus on kirjattu yrittäjyyden aihekokonaisuuteen ja eri oppiaineisiin. Miten opetussuunnitelma toteutuu yrittäjyyden osalta käytännön toiminnassa?

1. Yrittäjyys aihekokonaisuutena:

2. Yrittäjyys eri oppiaineissa:

3. Miten yrittäjyys muuten ilmenee oppilaitoksen tai koulutusalan toiminnassa:

Katso mallia Suomen Yrittäjien sivuilta:

<http://www.yrittajat.fi/sy/home.nsf/www/satamalla>

Lähetä vastauksesi sähköpostiosoitteeseen: tero.tikkanen@vaasa.fi

LIITE 2. Toisen asteen koulutuksen organisaatio Vaasan kaupungissa 1.3.2006.

